

**Plejeplan for Sømmosen i
Ballerup Kommune og Herlev Kommune
2012-2017**

BALLERUP
Vi satser på mennesker

Herlev
Kommune

Indhold

1 Redegørelse side 4

2 Områdets administrative status side 7

3 Områdets natur-, rekreative og landskabelige værdier samt udnyttelse side 13

4 Plejeplan for Sømmosen side 23

5 Plejeplanen for fredningens delområder side 25

6 Artslister side 46

7 Referencer 56

Plejeplan for Sømmosen i Ballerup Kommune og Herlev Kommune 2012-2017

Udgivet af Ballerup Kommune og Herlev Kommune – 2012

Grafisk design og produktion: Ballerup Kommune

Foto og kort: Ballerup Kommune

Forord

Denne Plejeplan er gældende i fem år. Plejeplanen afløser Ballerup Kommunes plejeplan fra 1985: Sømosen - Plejeplan 044

1 Redegørelse

Sømosen blev fredet den 8. august 2005, Naturklagenævnet stadfæstede denne afgørelse den 8. februar 2006. Fredningen erstattede en gammel fredning fra 1951, en såkaldt "status quo"-fredning, som ikke gav mulighed for at foretage naturpleje af arealerne.

I den nuværende fredningskendelse er der en forpligtigelse til, at plejemyndighederne, Ballerup og Herlev kommuner, i fællesskab udarbejder en plejeplan. Plejeplanen skal gælde i fem år, og derefter i 10 år ad gangen. Københavns Amt, som rejste fredningsforslaget, fik af COWI udarbejdet et udkast til en plejeplan i 2006. Nærværende Plejeplan tager afsæt i dette arbejde.

1.1 Områdets beliggenhed

Sømosen ligger ved Lautrupparken på grænsen mellem Herlev og Ballerup kommuner. Det fredede område udgør ca. 23 ha. og består af et større sø- og moseområde med tilhørende bredarealer. Mosen er omgivet af bymæssig bebyggelse på alle sider.

Sømosen ligger mellem Ballerup og Herlev, og det omkring liggende område udbygges fortsat.

1.2 Plejeplanens formål og baggrund

Formålet med plejeplanen for Sømosen er at sikre en målrettet og sammenhængende pleje, der bevarer og styrker de store biologiske værdier i mosen, herunder et rigt fugleliv, samt at øge muligheden for at skabe oplevelses- og beskyttelsesmæssig sammenhæng mellem de omgivende græsarealer med parkkarakter og de egentlige naturarealer.

Plejeplanen tager udgangspunkt i områdets tilstand, beliggenhed, anvendelse, ønsker om naturindhold, rekreative muligheder mv.

Plejeplanen er udarbejdet med det mål, at den skal være handlingsorienteret og fleksibel, samtidig med at den skal hjælpe med til at skabe overblik over indsatsen i det fredede område i overensstemmelse med fredningsbestemmelserne.

Metode

Plejeplanen beskriver de planmæssige og juridiske rammer for området.

Herefter følger en beskrivelse af eksisterende og potentielle værdier i området. Trusler bl.a. i form af tilgroning, næringsstoffer og invasive arter er ligeledes beskrevet. Denne beskrivelse er primært baseret på Ballerup Kommunes Plejeplan fra 1985, Københavns Amts naturovervågning fra 1996, feltarbejde af COWI fra 2006 og Orbicons rapport om virkninger af vandstandsændringer fra 2009.

Planen klarlægger behovet for pleje og oplister jf. fredningen de plejeforanstaltninger, anlægsarbejder og eventuelle ændringer i adgangsret, som påtænkes udført i de følgende fem år.

Plejeplanen er et redskab, der giver mulighed for, at plejemyndigheden kan foretage indgreb, som forbedrer områdets natur- og rekreative værdier, uden at der forudgående skal søges om dispensation fra fredningen hos Fredningsnævnet for København eller om dispensation fra naturbeskyttelseslovens § 3 eller § 16.

1.3 Hvad må man?

For private og offentlige ejere af arealer inden for fredningen gælder, at plejeplanen giver ret men ikke pligt til de nævnte tiltag, som er beskrevet. Plejeplanen skal altså ses som et idékatalog, som plejemyndigheden kan anvende for at sikre og forbedre natur- og rekreative værdier i mosen.

Ønskes der foretaget ændringer og tiltag, som ikke er beskrevet i plejeplanen, skal der søges om dispensation fra fredningen hos Fredningsnævnet for København.

Plejeplanen:

- **Skal understøtte Fredningsnævnets kendelse af 8. august 2005.**
- **Skal sikre en sammenhængende pleje**
- **Skal gælde i fem år.**
- **Skal redegøre for plejeforanstaltninger, anlægsarbejder og eventuelle ændringer i adgangsrret.**
- **Skal inden vedtagelse forelægges grundejere, Danmarks Naturfredningsforening, Fri-luftsrådet og Dansk Ornitologisk Forening.**

Sømosen i 1954 kort efter den oprindelige fredning. Mosen er omgivet af dyrkede marker og bortset fra enkelte tørvegrave er mosen lukket til med rørskov og krat. Den nuværende fredning er markeret med rød linje.

2 Områdets administrative status

2.1 Områdets administrative status

Sømosen ligger i Ballerup og Herlev kommuner. Langt det meste af arealet er offentligt ejet af Ballerup og Herlev kommuner. Derudover ejer de to private ejere, Ingeniørhøjskolen i København og Tryg Forsikring A/S også en lille del.

Sømosen har ud over dens fredningsstatus også en del andre lovmæssige bindinger, som har betydning for forvaltningen.

2.2 Fredningskendelsen

Fredningsnævnet for København har den 8. august 2005 afsagt kendelse om fredning af Sømosen. Naturklagenævnet har den 8. februar 2006 stadfæstet denne kendelse. Det fredede areal udgør i alt 23,4 ha.

Området blev oprindeligt fredet ved Overfredningsnævnets kendelse af 8. juni 1951. Fredningen var begrundet i, at området "udgør et område af en indenfor egnen særpræget og ejendommelig natur". Mosen blev fredet fordi dens naturværdier er af stor betydning for opretholdelse af et alsidigt dyre- og planteliv på Vestegnen, herunder især mosens rige fugleliv. I Sømosen er der desuden gjort væsentlige arkæologiske fund.

Baggrunden for den nye fredning var et ønske om at modernisere fredningskendelsen af 8. juni 1951, som ikke gav mulighed for pleje. Med den nye fredning er der skabt mulighed for naturpleje og naturgenopretning i form af rydning og afgræsning. Samtidig blev arealet udvidet med 3 ha i forhold til den gamle fredning. Der er siden fredningstidspunktet i 1951 sket en væsentlig tilgroning af mosearealerne, som kun kan modvirkes gennem en ændret fredning, der hjemler mulighed for en målrettet plejeindsats.

Stien syd om Sømosen bliver ofte oversvømmet, derfor skal den jævnfør fredningskendelsen flyttes op på de lidt højere liggende arealer.

Plejeindsatsen skal ske efter en samlet plejeplan. Der skal gives grundejere, Danmarks Naturfredningsforening, Friluftsrådet og Dansk Ornitologisk Forening lejlighed til at udtale sig om planen. Uenighed forelægges fredningsnævnet til afgørelse.

Fredningens formål er:

- **At bevare og forbedre levedygtighederne for plante- og dyrelivet.**
- **At skabe en generel forbedring af områdets biologiske, rekreative og landskabelige værdi.**
- **At skabe bedre indsyn over de fredede arealer.**
- **At sikre overholdelse af Danmarks internationale forpligtelser til naturbeskyttelse.**

For hele Sømosen gælder fredningens bestemmelser:

- Der må ikke foretage terrænændringer og ændringer i de nuværende vegetationsforhold.
- Der må ikke opføres bebyggelse eller etableres andre anlæg medmindre det sker i henhold til en plejeplan og da for at forbedre forholdene for dyre- og plantelivet eller for at opretholde eller forbedre de landskabelige, rekreative, og kulturhistoriske værdier.
- Opgravning af vilde planter er ikke tilladt
- Der må ikke ske træfældning, buskrydning, hegning, jordbearbejdning, tilsåning, deponeering eller afbrænding.
- Sejlads er ikke tilladt, medmindre det tillades af plejemyndigheden.
- Ny beplantning skal ske med danske arter af løvtræer og skal være besluttet i en plejeplan.
- Gødskning og anvendelse af sprøjtemidler er ikke tilladt. Fredningsnævnet kan dog dispensere til anvendelse af sprøjtemidler, når det anses for nødvendigt af hensyn til bekæmpelse af kæmpe bjørneklo.
- Der kan etableres mindre publikumsfaciliteter.
- Fredningen er ikke til hindrer for, at der ifølge en plejeplan kan etableres naturstier.

For delområde 1 gælder desuden følgende fredningsbestemmelser:

- Området kan fortsat anvendes til offentlige parkformål.
- Der må ikke ske græsslåning mere end 1 gang årligt på matrikel 21c, 21n, og 21o.
- Plejemyndigheden kan opsætte et pileflehogn langs fredningsgrænsen.

For delområde 2 gælder desuden følgende fredningsbestemmelser:

- Partier af ældre skovbevoksninger af overvejende birk og el bevares og plejes ved forsigtig plukhugst, hvor særligt karakteristiske, gamle og naturskovsprægede bevoksninger og værdifuld opvækst bevares.
- Fodring af andefugle kan forbydes.

Naturplejen skal sikre, at fredningens formål kan gennemføres. Plejemyndigheden kan i henhold til denne plejeplan foretage tilstandsændringer og andre foranstaltninger, der skønnes egnet til at forbedre forholdene for dyre- og plantelivet eller findes hensigtsmæssige for at opretholde eller forbedre de landskabelige, rekreative og kulturhistoriske værdier.

Plejemyndigheden kan af hensyn til bevarelsen af plante- og dyrelivet fastsætte regler for begrænsning og regulering af offentlighedens adgang til dele af det fredede område.

Ballerup og Herlev kommuner er pleje- og tilsynsmyndigheder for de arealer, der ligger i hver af de respektive kommuner.

2.3 Plejebekendtgørelsen

Bekendtgørelse nr. 1604 af 20/11/2006 om pleje af fredede områder indeholder bestemmelser om, at Kommunalbestyrelsen har mulighed for jf. § 1 stk. 1, at gennemføre plejeforanstaltninger på fredede arealer. Der er alene tale om en ret og ikke en pligt til at udføre pleje.

For det fredede areal som ønskes plejet skal Kommunalbestyrelsen jf. § 1 stk. 3, udarbejde en plejeplan. Plejeplanen skal indeholde en beskrivelse af den naturtilstand, der ønskes opretholdt eller genskabt, således at fredningens formål opfyldes.

Inden plejen gennemføres, skal ejere jf. § 1 stk. 4 underrettes om dette, og om at de selv kan foretage plejen inden for en nærmere angiven frist.

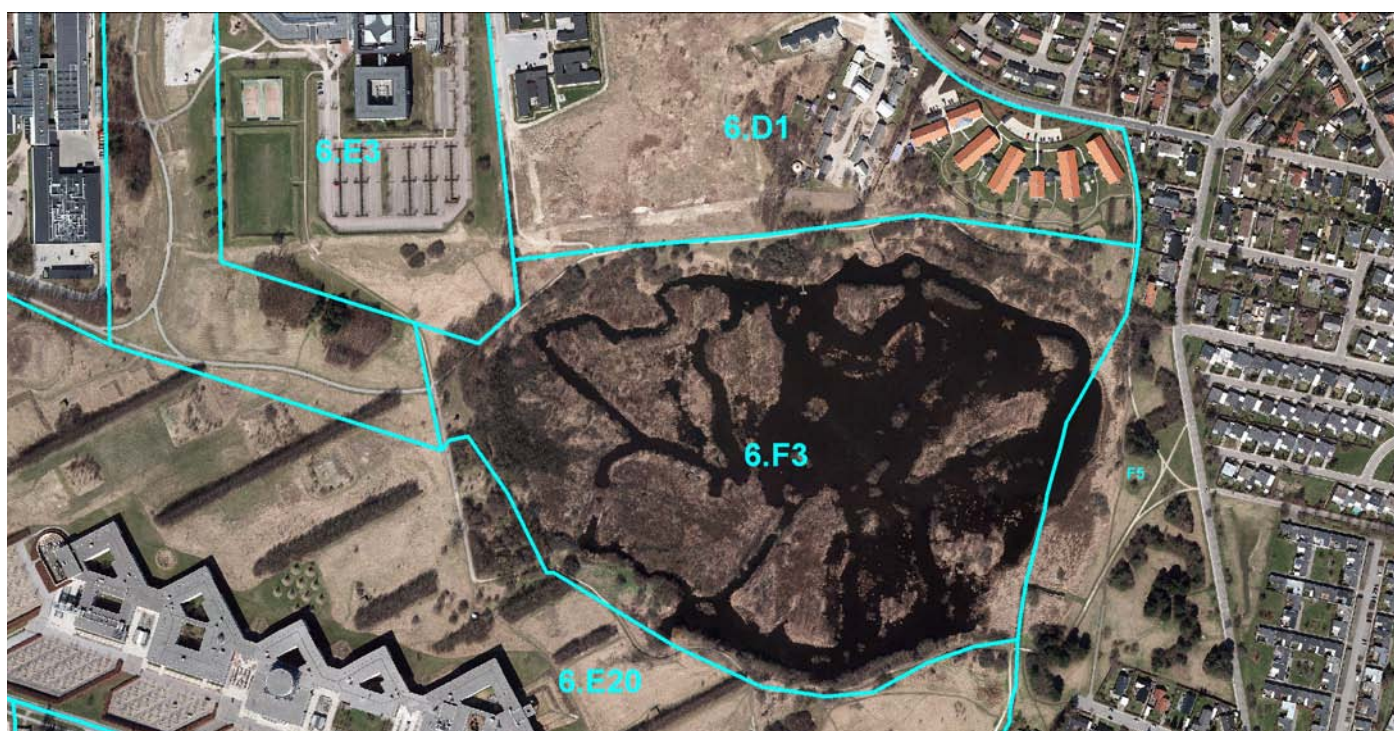
En vedtaget plejeplan har status af en afgørelse og skal jf. plejebekendtgørelsens § 5 skriftligt meddeles til ejer og Naturstyrelsen samt jf. § 6 offentliggøres med dertilhørende klageadgang.

2.4 Planloven

I Ballerup Kommunes Kommuneplan 2009-2020 fremgår det at området er omfattet af to rammeområder, område 6.F3 - Fredet område omkring Sømmosen samt område 6.E20 - Stationsnært erhvervsområde mellem Lautrupparken og Sømmosen.

Rammebestemmelserne for område 6.F3 fastlægger, at området skal være et landskabsområde med bevarings- og beskyttelsesinteresser. Markarealerne omkring mosen kan fortsat anvendes til offentlige parkformål. Der kan placeres tekniske anlæg: Regnvandsbassin m.v. Der kan udlægges areal til naturstier. Der skal fastsættes bestemmelser om områdets pleje med henblik på at bevare de landskabelige værdier og beskytte plante- og dyrelivet. Områdets tilgængelighed skal sikres gennem tilslutning til det lokale og regionale stinet. Under hensyntagen til beskyttelsesinteresserne kan der placeres et fugletårn og lignende.

I Herlev Kommunes Kommuneplan 2009- 2021 er Sømmosen omfattet af planramme F5 Grønt område, delvist fredet. Området fastlægges til offentlige fritidsformål (grønt område og eventuelle mindre bygninger (f.eks. toiletbygninger) i forbindelse med områdets anvendelse, samt stiforbindelse). Desuden gælder, at områdets karakter fastholdes, og at stianlæg udføres i overensstemmelse med fredningskendelser for området.

Den fredede sømose er omfattet af tre forskellige rammebestemmelser.

En stor del af det fredede område er udpeget som lavbundsareal med dertilhørende bestemmelser om at byggeri og anlæg så vidt muligt skal undgås. Eventuelt nødvendigt byggeri og anlæg skal udformes, så det ikke forhindrer, at et lavbundsareal i fremtiden kan genetableres som vådområde eller eng.

Desuden er området også udpeget som område med drikkevandsinteresser.

2.5 Naturbeskyttelsesloven

Størstedelen af Sømmosen er omfattet af Naturbeskyttelseslovens § 3 som beskyttet natur, det meste som sø og en mindre del som mose. Der må ikke foretages tilstandsændrende indgreb i den beskyttede natur.

Sømmosen har et vandspejl på over 3 ha og afkaster en 150 m søbeskyttelseslinje i medfør af Naturbeskyttelseslovens § 16. Der må ikke placeres bebyggelse, ændres i terrænet, foretage beplantning eller lignende inden for denne linje.

Området er i 2005 blevet undersøgt for padder opført på EF-habitatdirektivets bilag IV, og der blev fundet spidssnudet frø i Sømmosen. I samme undersøgelse er området vurderet uegnet som levested for stor vandsalamander. Der er ikke undersøgt systematisk for yderligere bilag IV-arter, men flagermus fouragerer også i området.

2.6 Miljølovgivning, vandløbslov mm.

Sømosen er i Ballerup og Herlev kommuners spildevandsplaner optaget som regnvandsbassin. Mosen fungerer som regnvandsbassin for vej- og overfladevand fra omkringliggende veje og bebyggede arealer. Mosen modtager i alt regnvand fra 41 reducerede ha fra Ballerup og 147 reducerede ha fra Herlev. Sømosen er omfattet af en række landvæsenskommissionsskendelser fra 1969-82, som fastlægger og beskriver mosens funktion som regnvandsbassin. Kendelserne beskriver blandt andet mosens normalvandstand, volumen og flodemål, se afsnit 3.7.

Da Sømosen har status af regnvandsbassin er den ikke omfattet af målsætningerne for søer i hverken Regionplan 2005 eller i de statslige vandplaner af 2011. Sømosen er af samme grund ikke defineret som recipient, og der kræves derfor ikke tilladelser til udledninger til mosen. Sømosen er ligeledes ikke omfattet af vandløbsloven.

Sømose Å er i Regionplan 2005 målsat som vandløb med en lempet målsætning med krav om faunaklasse 3. I statens vandplaner af 2011 er Sømose Å ikke målsat.

Sømose Å er et vandløb med en lempet målsætning.

2.7 Museumsloven

Der er gjort væsentlige fund i mosen, og det lokale museum Kroppedal bør derfor høres forud for terrænregulering og visse former for naturgenopretning og etablering af publikumsfaciliteter, jf. Museumslovens §§ 24-25.

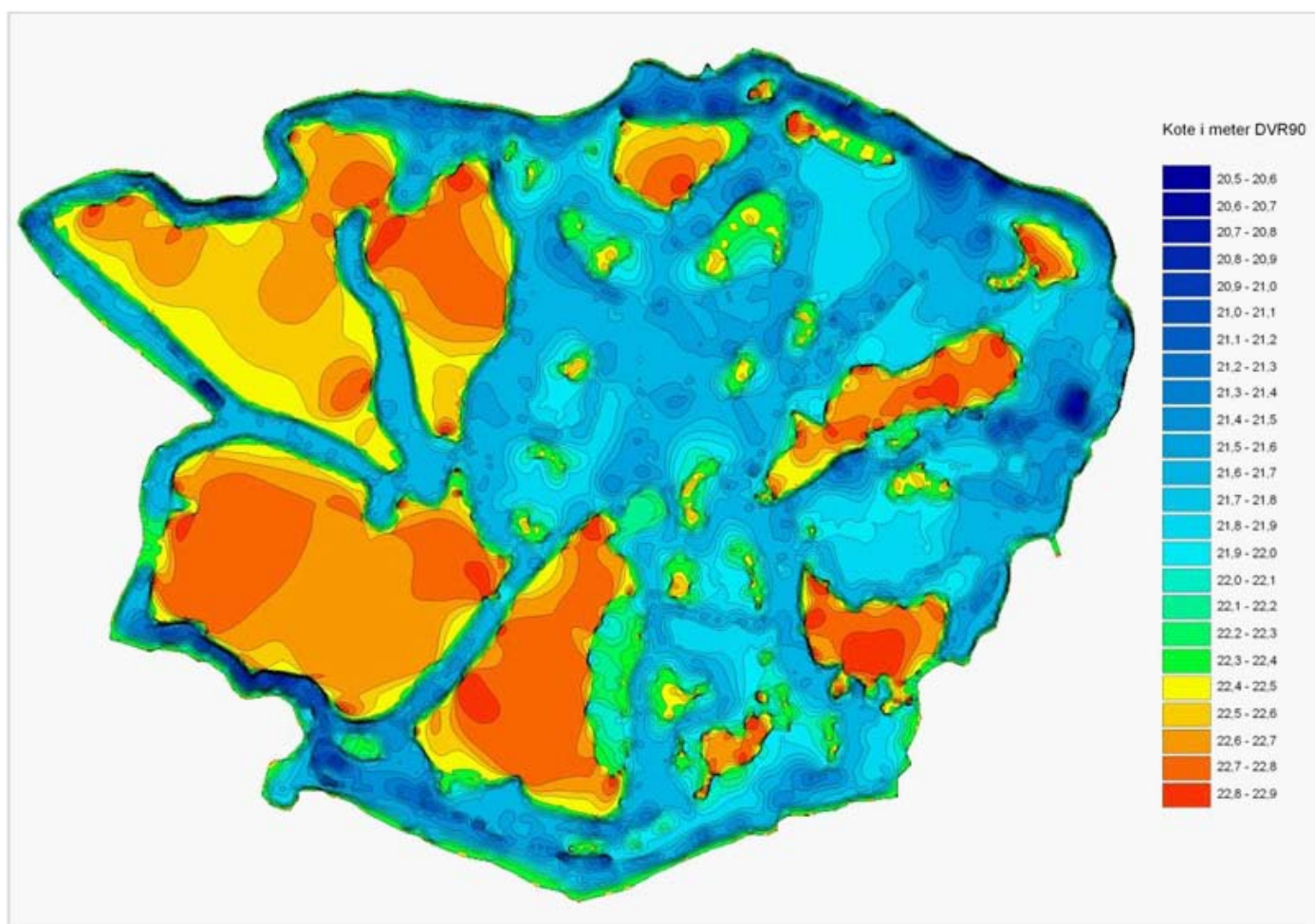
3 Områdets natur-, rekreative og landskabelige værdier samt udnyttelse

3.1 Geologi og landskab

Sømosen er en lavningsmose, som blev dannet for 10-15.000 år siden. Området afvandes via Sømose Å, der løber ud i Harrestrup Å, som igen løber ud i Køge Bugt ved Kalveboderne.

Sømosen ligger på kanten af en øst-vestgående tunneldal. Landskabsformerne i området er præget af det såkaldte dødisrelief, som er dannet under slutningen af sidste istid. Området har været dækket af en iskappe, der har ligget stille under sin bortsmeltning, idet den har mistet forbindelsen med hovedgletscheren. Presset fra iskappens vægt og urenheder i isen har dannet et småbakket terræn med varierende jordbund og mange afløbsløse lavninger. Terrænet omkring mosen hæver sig op til omkring kote 35 m.o.h., mens selve mosen ligger under kote 25 m.o.h.

Sømosen består af holme og småøer samt en hel del rørskov. Søen er ret lavvandet. I 2009 blev mosen opmålt af Orbicon, størstedelen er lavere end 1 meter, og enkelte steder er der op til 2 meters dybde.

Resultat af opmålingen af Sømosen i 2009. Gule og røde nuancer er over vandspejl, grønne og blå nuancer er under vandspejl.

I mosens centrale vanddækkede dele forekommer om sommeren øer af blotlagte mudderbanker. Mudderbankernes sammenhæng med variationer i Sømosens vandstand er ikke nærmere undersøgt. Ved Orbicons opmåling i tidlig forår 2009 kunne bankerne dog ikke findes som lavvandede områder i søen. Bankerne skyldes derfor muligvis, at søbunden visse steder hæver sig om sommeren, sandsynligvis pga. gasser i søbunden.

Mosen var tidligere kraftigt tilgroet, men i 1987-91 blev der via Ballerup Kommune foretaget omfattende naturgenopretning, hvor der blev genskabt store åbne vandflader samt øer og holme ved opgravning. Der har tidligere også foregået en del tørvegravning i mosen.

3.2 Arkæologi og kulturhistorie

Sømosen er en af de omkring 25 kendte offermoser i Danmark. Her er gjort en del fund:

- I 1871 blev der fundet 7 spydspidser fra yngre romertid (Romersk jernalder).
- Ved tørvegravning blev der 27. april 1943 fundet mange forarbejdede træsager fra Danmarks Oldtid midt i mosen.
- Fra Ældre Stenalder er der fundet flækker, tværpile og en konisk flækkeblok
- Der er gjort et udateret enkeltfund af en fragmenteret hvæssesten fra Danmarks oldtid.
- Ved udgravning 20. april 1968 blev der fundet "Pyntesøm" af forgyldt bronze med vikingetids ornamentik syd for mosen.
- Syd for mosen er der gjort fund fra Tragtbægerkultur; et bopladsområde fra tidlig yngre stenalder, bl.a. med tyndnakkede økser, skiveøkser og skiveskrabere.

Et areal på ca. 10 ha ved Sømosen blev systematisk prøvegravet i 2004. I alt registreredes 64 anlæg, 51 gruber og 13 stolpelignende nedgravninger. Kun ét lille sodet anlæg indeholdt genstande i form af et knust lerkar og stumper af hvidbrændte knogler - formentlig en brandgrav fra yngre bronzealder eller ældre jernalder. Området viste sig at være særdeles nedpløjet og fyldt med mange opfyldte vandhuller og lavninger. Det kan forklare at kun ét anlæg ud af de 64 indeholdt genstande.

En del oldsager kan være gået tabt i forbindelse med den tørvegravning eller naturgenopretning, som er foregået i Sømosen. Det kan heller ikke udelukkes, at de nærliggende byggerier eller regulering af Sømosen som regnvandsbassin kan have været med til at ændre på vandstand og tilløb til mosen og dermed have medvirket til at ødelægge eventuelle fund ved at nedbryde de beskyttende tørvelag.

Det kan ikke udelukkes, at der fortsat ligger oldsager i Sømosen. Oldsagernes bevarelse er afhængig af opretholdelse af de vandmættede beskyttende tørvelag og anaerobe forhold, som oldsagerne har ligget beskyttet af. Ud fra arkæologiske interesser er det derfor vigtigt at sikre en tilstrækkelig høj vandstand i mosen.

3.3 Biologi

Sømosen ligger dag temmelig isoleret fra andre naturområder. Der er dog en vis økologisk forbindelse mod nord til Hjortespringkilen via de grønne parkprægede områder langs Registerstien og Datastien. Mod syd er der, via den delvis rørlagte Sømose Å, en hydraulisk forbindelse til Harrestrup Å, som munder ud i Kalveboderne i Køge Bugt.

Fugle

Det følgende afsnit om fugle er udarbejdet af Orbicon i 2009.

Skovbevoksningen omkring søen og især de mere tætte buskadser langs søbredden er levested for en række fuglearter. Det drejer sig primært om fugle knyttet til skove og haver. Det er dog især de fugle, der er knyttet til selve søen og som yngler på de uforstyrrede øer, der påkalder sig opmærksomhed. Forår og efterår raster desuden en lang række trækgæster i Sømosen, ligesom et mindre antal fugle overvintrer i området, især i milde vintre.

Der er ikke foretaget systematiske optællinger af Sømosens fuglebestande, og nedenstående oplysninger er derfor sammenstillet på baggrund af indberetninger til DOF-basen plus Orbicons observationer i forbindelse med besøg i mosen i tidsrummet december 2008 – maj 2009.

Lappedykkere

Op til fire arter af lappedykkere har ynglet i mosen i de senere år: Lille lappedykker, toppet lappedykker, gråstrubet lappedykker og sorthalset lappedykker. Især den sidste art er bemærkelsesværdig, fordi sorthalset lappedykker er en meget fåtallig og lokal ynglefugl i Danmark. Den sorthalsede lappedykker har dog næppe ynglet i mosen siden 2006, selv om enkelte fugle blev observeret i 2007. Denne lappedykker yngler normalt i tilknytning til hættemågekolonier. Artens forsvinden kunne derfor måske skyldes, at hættemågebestanden i Sømosen er faldet meget i de seneste år.

Gråstrubet lappedykker har givetvis ynglet i området nogle år og er også set i foråret 2009. Det er dog usikkert, om den ynglede i mosen i dette år.

Tidligere ynglede flere hundrede hættemåger i Sømosen

Gæs

I lighed med en række andre sø- og moseområder i Storkøbenhavn er Sømosen i de senere år blevet yngleplads for en stor bestand af grågæs. Gæssene yngler hovedsageligt på mosens øer, men de voksne gæs med deres gæslinger optræder derefter overalt i området og ses ofte fouragere på området plæner. I 2009 observeres mindst 20 par grågæs i mosen.

Ænder

Gråanden er en almindelig ynglefugl i mosen. Rederne anbringes primært på øerne, hvor ræve og andre rovdyr ikke har adgang.

Enkelte par af skeand, troldand og taffeland yngler formodentlig også. I foråret 2009 blev alle disse arter observeret i mosen, men der blev ikke iagttaget sikre tegn på yngel.

Vandhøns

Både blishøne og grønbenet rørhøne yngler i Sømosen. Vandrikse blev hørt i foråret 2009 og yngler sandsynligvis også.

Måger

Sømosen rummede i en årrække en hættemågekoloni med flere hundrede ynglepar. Kolonien er imidlertid svundet markant i de senere år, og 2006 var formodentlig det sidste år, hvor kolonien rummede mere end 100 par. Både i 2007 og 2008 blev observeret op til 200 hættemåger i mosen i april, men senere forsvandt hovedparten, og antallet af ynglepar var tilsyneladende beskedent. I 2009 er højst observeret 50 hættemåger i april, og der er ikke iagttaget sikre tegn på, at arten yngleder i mosen i 2009.

Tilbagegangen for ynglebestanden af hættemågen i Sømosen er ikke enestående for denne lokalitet men udtryk for en generel tilbagegang for arten på landsplan. For eksempel er bestanden i den nærliggende Utterslev Mose faldet fra over 20.000 par sidst i 1970'erne til under 2000 par de seneste år. Årsagen til tilbagegangen er ikke fuldt forstået, men skyldes formentlig en kombination af en lang række forhold, hvor reduceret fødeudbud i yngletiden menes at være en af de vigtige.

Terner

Enkelte fjordterner observeres regelmæssigt igennem sommerperioden. Det er uklart om et enkelt par yngler på en af Sømosens øer eller om der er tale om en gæst fra nærliggende ynglepladser, f.eks. Utterslev Mose.

Vadefugle

På Sømosens øer findes en lille ynglebestand af vibe. Igennem april 2009 opholdt fire viber sig således på de lave, næsten vegetationsløse øer i Sømosens centrale del, og meget tyder på, at de forsøgte at yngle. Dette er en udsædvanlig yngleplads for arten, som typisk yngler på enge og marker.

Spurvefugle

En række almindelige og vidt udbredte spurvefugle knyttet til den tætte vegetation omkring vådområder yngler i Sømosen. Det

drejer sig bl.a. om rørspurv, rørsanger og nattergal.

Hertil kommer, at enkelte mere fåtallige arter også er truffet i Sømosen. Det drejer sig om skægmejse og pungmejse. I begge tilfælde er der tale om observationer af enkelte fugle med års mellemrum. Skægmejsen er senest observeret i december 2008, mens pungmejsen, som er trækfugl, sidst blev registreret i Sømosen i april 2006.

Fisk

Inden de store kanaler i mosen blev gravet i slutningen af 1980'erne var området helt uden fiskeliv. Siden er der opstået en betydelig og velfabulanceret fiskebestand bl.a. med meget store gedder. I kolde vintre når isen dækker vandoverfladen gennem længere tid, dør alle de store fisk pga. iltmangel, men de små klarer sig og vokser op til en god fiskebestand igen.

Pattedyr

Kendskabet til mosens pattedyrfauna er begrænset, men det må formodes, at hovedparten af de arter, der normalt træffes ved bynære vådområder og skovbevoksninger, også forekommer i Sømosen.

Padder

Sømosen er en kompleks biotop med mange forskellige mikrohabitater for padder. Ifølge en undersøgelse udført af Amphi Consult i 2005 er de åbne vandflader fiskerige, og de er dermed ikke egnede som yngleområde for padder.

Spidssnudet frø er dog hørt kvække i ynglesæsonen i beskyttede lommer i rørsumpen. Det vurderes af Amphi Consult som tvivlsomt, at stor vandsalamander findes i området.

Planter

Mosen består af en mosaik af biotoper og er således ganske artsrig, men udelukkende med almindelige arter typiske for tilgroede og næ-

ringsrige naturtyper. Dette skyldes tilgroning af de tidligere mere diverse kær- og engpartier, især i den nordlige del af mosen. Det meget intensive fugleliv medfører også eutrofiering af vandet og kraftig afgræsning af bredvegetationen. De tidligere små områder med hængesæk, som fandtes mod nordvest i mosen, har ikke kunne genfindes, hverken i forbindelse med amtets botaniske registrering i 1996 eller ved COWI's feltgennemgang af området i 2006.

Sømosen er en gammel lokalitet for den ekstremt sjældne skærmpilte foldfrø (*Laserpitium latifolium*). Den er imidlertid for længst forsvundet, og findes nu i Danmark kun sparsomt 2 steder i Nordsjælland. Foldfrø er kendt frem til 1950'erne, men er endegyldigt forsvundet i forbindelse med opgravningen i Sømosen i 1987-91.

Den ikke helt almindelige tykakset star (*Carex riparium*) danner store bevoksninger, især mod NØ i mosen, hvor den lokalt nærmest udgør en del af rørsumpen.

I den sydvestlige del af mosen har der tidligere (sidst fundet i 2004) vokset orkidéen kødfarvet gøgeurt, og i 2010 fandt Ballerup Kommune den forholdsvis almindelige orkidé skov-hullæbe i det vestlige område.

Der er ikke umiddelbart nogen vandplanter i søområderne. I amtets undersøgelse i 1996 fandtes tornfrøet hornblad i store mængder i søen. Det kunne tyde på, at vandkvaliteten er blevet forringet siden da. Samtidig kan den løse tørvebund vanskeliggøre væksten af undervandsplanter, fordi sigtddybden er lav og planterne ikke kan få ordentligt rodfæste i den løse bund.

Kæmpe-balsamin er en kraftig plante med smukke violette blomster, desværre fortrænges den naturlige vegetation.

Invasive arter

Kæmpe bjørneklo bekæmpes på de kommunale arealer omkring mosen. Der er vedtaget en indsatsplan for bekæmpelsen i Ballerup Kommune. Kommunen stoppede brug af pesticider i 1996, så derfor bekæmpes bjørneklo med slåning, skærmkapning, rodstikning eller anden mekanisk bekæmpelse.

Derudover findes kæmpe-balsamin, vild pastinak, mangebladet lupin og gyldenris, som ikke er blevet bekæmpet. Desuden trives iberisk skovsnegl i parkområderne. Mink undsluppet fangenskab har været observeret, men er formentlig pt. udryddet igen.

Iberisk skovsnegl eller dræbersnegl trives i det fredede område.

3.4 Vandkvalitet

Overskud af fosfor og kvælstof fremmer mosenes tilgroning med rørskov, øger algeopblomstringen i søen og begrænser udbredelsen af undervandsplanter. Derfor er det vigtigt at have fokus på vandkvaliteten, så Sømosens plante og dyreliv fortsat kan trives i mosen.

Ballerup og Herlev kommuner foretog i vinteren 2008-2009 en række målinger af vandkvaliteten i Sømosen og i de store regnvandsudløb til mosen.

Fosfor

Total-fosforindholdet i søvandet blev målt til 0,08 – 0,11 mg/l. Normalen for en sø som Sømosen vurderes at burde ligge i intervallet 0,04 – 0,08 mg/l. Mosen konkluderes derfor at være let næringsstofbelastet. Målingerne bør dog gentages for at man kan være sikker på resultatet.

Primære kilder til fosfor vurderes at være regnvandsudledningerne, da vej- og overfladevand normalt indeholder fosfor. Indholdet i det udledte vand viste 0,05 – 0,5 mg/l fosfor afhængigt måletidspunktet. Fosfor er ofte partikelbundet, og der formodes at være ophobet en del fosfor i Sømosens bundsediment, særligt omkring udløbene.

Fosfor-tilledningen vil kunne reduceres ved at sørge for sedimentation af partikler fra regnvandet inden udledning til mosen. Sedimentation kan f.eks. ske i forbassiner, hvorfra sediment med mellemrum kan oprensnes. Beplantede bassiner, wetlands og rørskov kan omsætte en stor del af fosforen, afhængigt af størrelse og udformning. Udledt fosfor til mosen vil ophobes i bundmaterialet, hvorfra det langsomt frigives til søvandet længe efter tilledninger er ophørt. Bedst effekt overfor fosforholdigt bundmateriale er oprensning af materialet.

Kvælstof

Total-kvælstof blev i 2008-2009 for søvandet målt til i 1,4 – 2,6 mg/l. Normalen for en sø Sømosen vurderes at være 0,7 – 1,0 mg/l. Også her vurderes regnvandsudledningerne at være kilderne med målte værdier på 1,0 – 7,5 mg/l.

Miljøfremmede stoffer

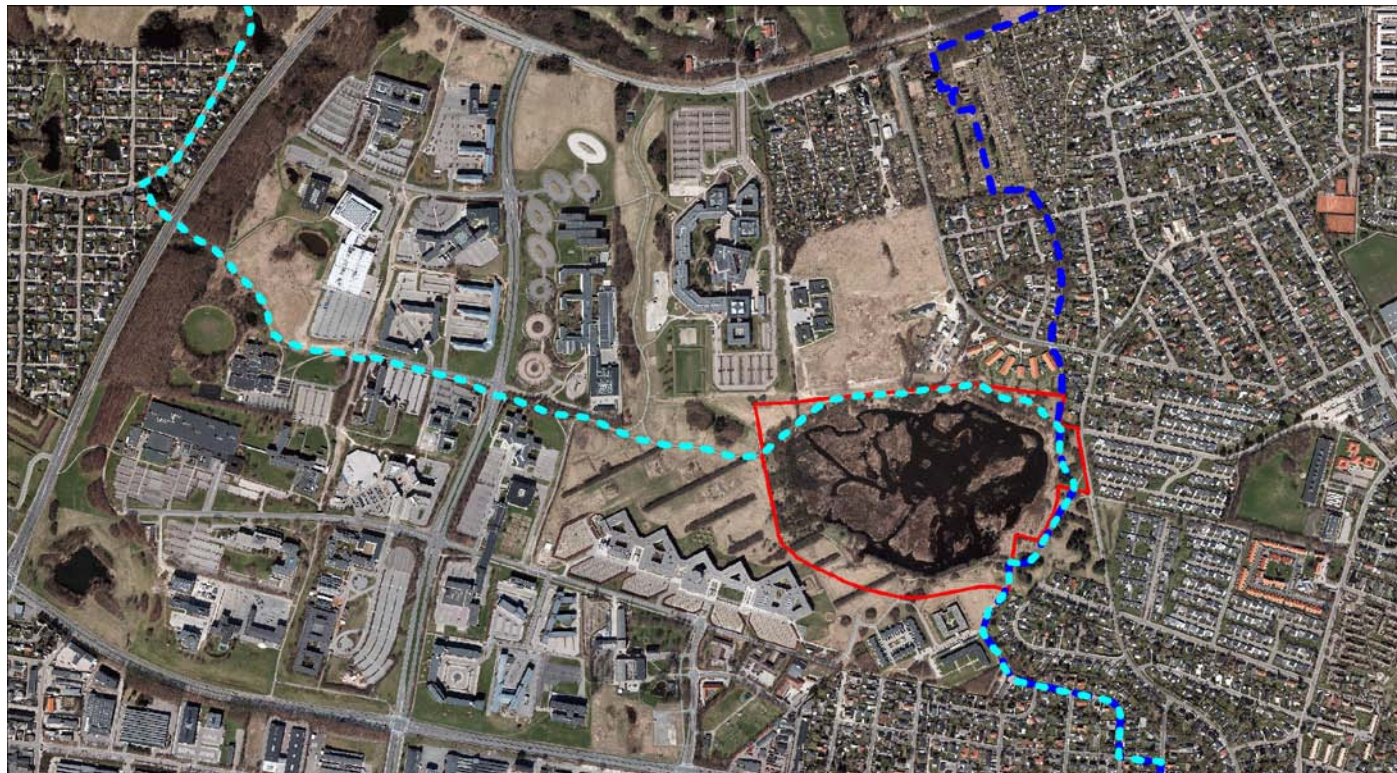
Vejvand indeholder ofte olierester og metaller. Sømosen blev i 2008-2009 også undersøgt for disse stoffer.

Søvandets indhold af olierester var meget lavt, mens indholdet i udledningerne var væsentligt højere, særligt fra Grønsvinget. Sømosen vurderes af have god kapacitet for biologisk nedbrydning af olie.

Søvandets indhold af metallerne zink, nikkel, chrom, bly, cadmium var lavere end gældende vandkvalitetskriterier for overfladevand, mens udledningernes indhold var højere.

Salt blev også målt i søvandet til 119 mg Cl/l, mens indholdet i udledningerne var op til 735 mg/l. Salt kan evt. give vandkvalitetsmæssige problemer.

Olie og metaller vil kunne reduceres ved forbassiner, wetlands og rørskov, som omtalt under fosfor.

Gennem Sømosen passerer både den regionale cykelrute (nr. 65 mellem Brøndby Strand og Hjortespring, markeret med mørkeblå) samt den lokale Sct. Jacobsrute (lyseblå).

3.5 Rekreativ udnyttelse

Sømosens beliggenhed giver rigtig mange mennesker mulighed for en naturoplevelse pga. de bebyggede omgivelser. Der går stier hele vejen rundt om mosen, og mosen er meget intensivt benyttet af det lokale friluftsliv til bl.a. gåture med eller uden hund, løbeture, udflugter fra områdets skoler, dag- og specialinstitutioner mm. En del benytter områdets stier til transport på cykel til og fra arbejde. Stinettet er også en del af rutestinet, både det lokale (Sct. Jacobsruten) og det regionale (cykelrute 65). I forbindelse med plejeplanen skal der jf. fredningskendelsen etableres en ny sti syd om mosen, da den eksisterende ofte oversvømmes.

Det rige fugleliv i Sømosen tiltrækker mange ornitologer. Der findes et fugletårn i mosens sydøstlige hjørne, ligesom der på mosens nordlige bred ligger en fiskebro som er en glimrende udkigspost.

Ballerup Kommune har opsat en infotavle og lavet en folder, der fortæller mere om dyre- og plantelivet i Sømosen.

Sejlads på søen er ikke tilladt, undtagen i forbindelse med naturpleje og efter plejemyndighedens tilladelse. Søen er ikke egnet til

Bro ved Sømosens nordlige bred.

skøjteløb pga. de mange tagrør, mudderbanker og døde grene, der stikker op over vandoverfladen.

Vest for det fredede område har Ballerup Kommune bygget en shelter med tilhørende bålplads.

3.6 Erhvervsmæssige interesser

Der er ingen erhvervsmæssige interesser indenfor det fredede område.

3.7 Tekniske anlæg

Sømosen fungerer som forsinkelsesbassin for regnvand fra veje og overflader, som gennem regnvandsledninger ledes til Sømosen fra både Ballerup og Herlev kommuner. Sømosen har i begge kommuners spildevandsplaner status af regnvandsbassin og er desuden omfattet af en række landvæsenskommissionskendelser.

Stier rundt om Sømosens, samt forslag til ny sti.

Regnvandstiløb

Der er følgende udledninger fra kommunale regnvandsledninger til Sømosen:

- Sømosen syd, vest og nord (Ballerup): 41 red. ha.
- Grønsvinget (Herlev): 140 red. ha.
- Stokholtbuen (Herlev): 7. red. ha.

Sømosen tilledes regnvand fra et samlet areal på 188 reducerede ha. Ved 10 mm regn svarer det til en tilledning til mosen på ca. 18.000 m³ regnvand.

Regnvandstilledningerne fra de befæstede arealer har delvist afløst tilledning fra Sømosens tidligere naturlige hydrauliske opland. Det tilledte regnvand udgør dermed en væsentlig del af det hydrologiske grundlag for mosen.

Sømosen som regnvandsbassin

I landvæsenskommissionskendelserne af 1969-82 er Sømosen beskrevet til at skulle kunne forsinke et volumen på 24.000 m³ regnvand. Det skulle svare til en vandstandsstigning på 15-20 cm hvert andet år, hvilket i kendelserne er beskrevet som den observerede naturligt forekommende variation inden regnvandstilløbnes etablering. I kendelserne er beskrevet, at Sømosen har et normalvandspejl på 22,03 m, som stiger til 22,35 m hvert andet år og til et flodemål på 22,43 m hvert 15. år.

Mosens vandstand er til trods for tilledningerne forholdsvis stabil pga. det store areal og volumen. Ved større regnmængder stiger vandstanden i mosen dog betragteligt, og oversvømmer bl.a. stierne på mosens sydside. Sømosens normalvandstand er desuden siden kendelserne steget pga. tilgroning af mosens afløb til Sømose Å til en observeret gennemsnitsvandstand på 22,38 m i 2009-2011. Der er dermed ikke længere sammenhæng mellem kendelsernes koter og kapacitet og de faktiske forhold i mosen. Som følge er der udfordringer med udledning af regnvand fra den lavtliggende regnvandstilledning fra Grønsvinget.

Et tilsyneladende ændret nedbørsmønster med mere kraftig regn giver desuden flere kraftige tilledninger af regnvand end tidligere, hvilket yderligere har bragt kendelserne ud af trit med de faktiske forhold.

Den øgede mængde nedbør giver samtidig mere opmærksomhed på natur- og vådområder som Sømosen som mulighed for en bæredygtig måde for afledning af regnvand, hvor regnvandet samtidig kan være en ressource for den våde natur.

Der arbejdes pt. på en hydraulisk kortlægning af Sømosen og Sømose Å, som bl.a. skal vurdere behovet for hydraulisk tilpasning af tilledningerne, mosens vandstand og afledning.

Udledningerne til Sømosen er pga. af mosens status af regnvandsbassin kun reguleret gennem landvæsenskommissionskendelserne.

Pumpehus

Vest for selve Sømosen er placeret et pumpehus, der viderepumper spildevand i spildevandskloaksystemet. Der er normalt ingen udledning herfra til Sømosen, men der er dog et nødoverløb ved strømsvigt til mosen. Pumpehuset pumper også regnvand fra regnvandsledninger til Sømosen.

Alternativt afløb fra mosen

I kanten af mosens østlige del er etableret et alternativt afløb fra mosen til en nedlagt vandforsyningsledning. Afløbet er en afløbsbrønd, som er i funktion når vandstanden overstiger ca. kote 22,35 m. Vandet ledes via vandforsyningsledningen til den rørlagte del af Sømose Å ved Knapholm, ca. 2,2 km syd for Sømosen.

Regnvand og vandkvalitet

Regnvandstilløbene er forsynet med sandfang og olieudskillere. I enkelte tilløb er indtænkt naturlig rensning, hvor vandet ledes igennem tagrørsbevoksede arealer. Nogle tilløb er indpasset i landskabet med delvist skjulte og bevoksede udløb, mens andre fremstår som tekniske anlæg. Der arbejdes pt. på et projekt om ændring af udledningen fra Grønsvinget for forbedret rensning.

I 2008 - 2009 foretog Ballerup og Herlev kommuner en række analyser af indholdet af næringsstoffer og miljøfremmede stoffer fra regnvandstilløbene og Sømosen. Resultaterne viste, at regnvandstilløbene ligesom andet vejvand indeholder næringsstoffer, olie rester og metaller. Desuden var saltindholdet højt om vinteren. Målinger i selve Sømosen viste en vandkvalitet, der var lettere belastet af næringsstoffer, jf. kap 3.4. Det sluttedes, at Sømosen umiddelbart har en god rensekapaцитet overfor det tilledte vand pga. de store tagrørsarealer. Metaller og til dels olie rester samt næringsstoffer forventes dog aflejret på søbunden.

3.8 Hittidig pleje

For arealerne i Ballerup Kommune er der udarbejdet en kommunal plejeplan for mosen i 1985. I dag udføres der en pleje ved slåning af græsarealer samt langs stierne.

I Herlev Kommune indgår en del af de fredede arealer i parken Grønningen. Parken plejes ved slåning af arealer samt af og omkring stier. Plejen af Grønningen indgår i Herlev Kommunes grønne driftplan.

Tidligere engangsindgreb

I årene 1987-91 blev der gravet kanaler i mosen for at genskabe de åbne vandflader og for at skabe rævesikre øer og holme til gavn for fuglelivet. Før gravearbejderne blev påbegyndt, blev vandstanden hævet for at rydde noget af træopvæksten.

Der blev samtidig fældet en del ikke-hjemmehørende træer nord for mosen.

4 Plejeplan for Sømmosen

4.1 Vurdering af værdier

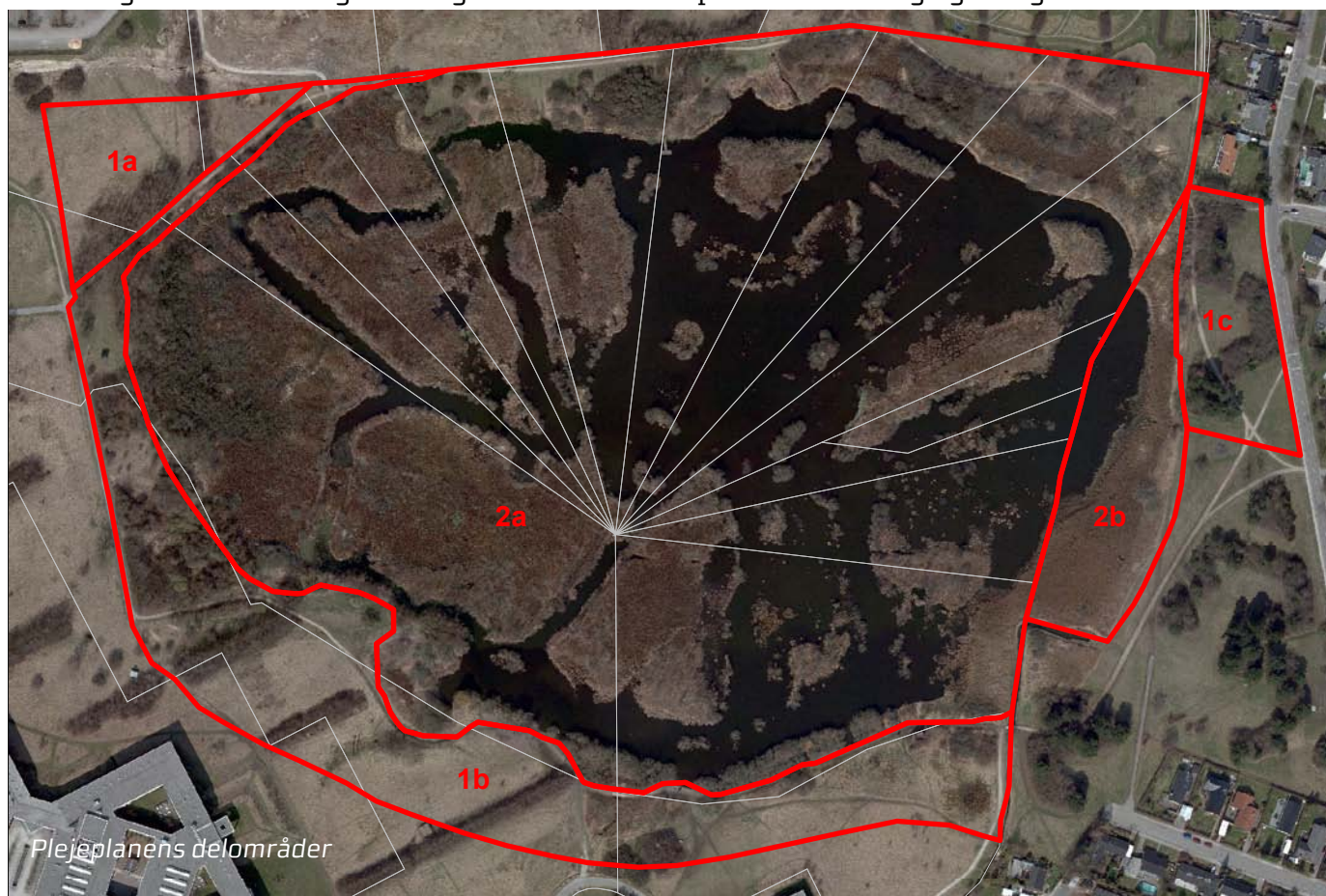
Den nuværende flora i mosen er artsrig, men præget af almindelige arter. Mosen er derimod meget fuglerig og er som sådan et fuglereservat og et offentligt åndehul midt i et meget bebygget område. For at sikre og udvikle mosens værdier skal der dog gøres en indsats mod den fremskredne tilgroning, næringsbelastning og fremryk af invasive arter, samtidig skal besøgende tilgodeses med bedre sti adgang og indsigt over mosearealerne.

4.2 Fredningens og plejeplanens formål

Formålet med plejeplanen for Sømmosen er at sikre en målrettet og sammenhængende pleje som understøtter fredningens formål:

- At bevare og forbedre levedmulighederne for plante- og dyrelivet.
- At skabe en generel forbedring af områdets biologiske, rekreative og landskabelige værdi.
- At skabe bedre indsyn over de fredede arealer.
- At sikre overholdelse af Danmarks internationale forpligtelser til naturbeskyttelse.

Plejeplanen har særligt fokus på at bevare og styrke de store biologiske værdier i mosen, herunder et rigt fugleliv, samt at øge muligheden for at skabe oplevelses- og beskyttelsesmæssig sammenhæng mellem de omgivende græsarealer med parkkarakter og egentlige naturarealer.

4.3 Plejemålsætning

Området Sømosen indeholder mange interesser og naturværdier. Målsætningerne med plejen for de fredede områder er formuleret ud fra fredningens formål. Følgende plejemål gælder for Sømosen som helhed:

1. At bevare og forbedre levedmulighederne for plante- og dyrelivet.

- 1.1. At sikre et rigt fugleliv.
- 1.2. At sikre gode vilkår for et varieret dyreliv.
- 1.3. At forbedre levedvilkårene for karakteristiske plante arter.
- 1.4. At invasive plantearter og havearter begrænses eller udryddes.

2. At skabe en generel forbedring af områdets biologiske, rekreative og landskabelige værdi.

- 2.1. At mosen skal rumme et mosaiklandskab med åbne vandflader, rørskov, tuer, åbne randarealer, krat og trægrupper.
- 2.2. At sikre at mosens rensende effekt og evne til tilbageholdelse af næringsstoffer opretholdes.
- 2.3. At sikre den rekreative færdsel.
- 2.4. At formidle området.
- 2.5. At forøge en oplevelses- og beskyttelsesmæssig sammenhæng i det fredede område.

3. At skabe bedre indsyn over de fredede arealer.

- 3.1. At skabe søkig fra stien rundt om Sømosen.
- 3.2. At sikre indsyn fra punkter rundt om Sømosen.

4. At sikre overholdelse af Danmarks internationale forpligtelser til naturbeskyttelse.

- 4.1. At sikre levedvilkår for spidssnudet frø.
- 4.2. At sikre levedvilkår for flagermus.

5 Plejeplan for fredningens delområder

I fredningsnævnets kendelse opdeles Sømosen i delområde 1 og 2. Område 1 omfatter de højere liggende tørre parkområder, mens område 2 omfatter selve moseområdet.

For at skabe grundlag for en praktisk pleje af området opdeles området yderligere i 5 delområder. Til hvert delområde følger en beskrivelse af området, her følges denne læsevejledning:

Ejerforhold

Ejer af arealet.

Områdekarakteristik og værdier

Giver en status over de nuværende naturelementer, rekreative, landskabelige og kulturhistoriske værdier og anvendelse. Herunder nuværende drift.

Plejemålsætning

Beskriver de overordnede målsætninger for området.

Plejebehov

Beskriver trusler for området

Pleje af området

Beskriver den konkrete pleje, indsatser og vedligeholdelse af området som myndigheden forpligter sig til i perioden.

Plejemuligheder

Beskriver muligheder for hvordan området på sigt kan plejes og udvikles.

5.1 Delområde 1: Parkområdet

Området består af græsarealer, både stærkt skrånende og mere jævne, samt læhegn, krat og små trægrupper.

På baggrund af ejerforhold og fredningens bestemmelser opdeles delområde 1 i yderligere tre delområder, 1a, 1b og 1c.

5.1.1 Område 1a: Stærkt skrående område nordvest for mosen.

Ejerforhold

Tryg Forsikring A/S og Ballerup Kommune.

Områdekarakteristik og værdier

Området er et mindre areal som er strækt skrående mod sydøst med udsigt ud over Sømosen. Det er et græsareal med trægrupper mod syd samt et nordsyd gående læhegn med løvtræer. Læhegnet danner skel mellem det private og det offentligt ejede areal. Mod syd afgrænses området af stien rundt om Sømosen. Området er fredet som overvintringsområde for krybdyr og padder, og skal jf. fredningskendelsen kun slås en gang om året således at det kan opfylde dette formål.

Det vestlige areal er præget af tidligere gødning, intensiv slåning og domineret af næringskrævende arter. Det østlige fremtræder mere ruderal og med lavere pleje niveau.

Der er ikke gennemført systematiske optællinger af padder eller snoge i området, og der er således ikke registreret nogen særlige biologiske værdier i området.

Der er fin udsigt over det fredede område fra toppen, omend lidt vanskelig tilgængelig grundet det skrående terræn.

Plejemålsætning

De overordnede målsætninger for delområdet er:

1. At bevare og forbedre levedulighederne for plante- og dyrelivet.

- 1.2. At sikre gode vilkår for et varieret dyreliv.
- 1.3. At forbedre levedulighederne for karakteristiske plante arter.

2. At skabe en generel forbedring af områdets biologiske, rekreative og landskabelige værdi.

- 2.5. At forøge en oplevelses- og beskyttelsesmæssig sammenhæng i det fredede område.

3. At skabe bedre indsyn over de fredede arealer.

- 3.2. At sikre indsyn fra punkter rundt om Sømosen.

4. At sikre overholdelse af Danmarks internationale forpligtelser til naturbeskyttelse.

- 4.1. At sikre leveduligheder for spidssnudet frø.

Plejebehov

Området skal have et ekstensivt udtryk som græsslette med træer. Ifølge fredningskendelsen må området kun slås en gang om året og der må ikke gødes, manglende opfyldelse af dette er en trussel for en positiv udvikling af området. Tidligere tiders gødning eller udvaskning fra andre arealer bevirker en næringspulje i jorden som fører til opvækst af høje og næringskrævende arter. Manglende skjulesteder og vinterhi er ligeledes en trussel mod områdets funktion som overvintringssted.

Pleje af området

Området må ikke gødes, og græsset skal slås maks. en gang om året. Træer, buske og læhegn bevares.

Der etableres et egnet overvintringssted i form af hulrum under træstød/stammer, sten, tørv el.lign.

Plejemuligheder

Over en årrække kan området udvikles til levested for padder og snoge. Jorden kan udpines ved at vegetationen fjernes fra området, f.eks. med et årligt høstet, hvor græsset fjernes. Dette vil på sigt føre til at skråningen præges af karakteristiske planter og et lavere lysåbent plantedække, også kaldet en overdrevsligende vegetation. Den lavere vegetation kan suppleres af store sten, så snoge kan bruge området som sommer- og vinterlevested.

Bevoksningerne kan plejes ved plukhugst hver 5. år hvor uønsket opvækst eller gamle stammer fjernes. Store stammer efterlades på arealet så de langsomt kan gå i forrådnelse, dette vil både være til gavn for padder som overvintringssted, men også give levesteder til svampe og mange insekter. Kvas bør fjernes da det vil virke næringsstof berigende.

Plejemyndigheden kan lade opsætte et pileflehogn langs fredningsgrænsen til markering af dens forløb i terrænet (jf. fredningskendelsen).

Overvintringsstedet til snoge og padder etableres som en bunke liggende træstammer på toppen af skråningen, stammerne kan samtidig fungere som siddeplads og derved fremme områdets rekreative værdi.

5.1.2 Område 1b: Parkområde syd og vest for mosen

Ejerforhold

Ballerup Kommune ejer hovedparten af delområdet og Ingeniørhøjskolen ejer en mindre del.

Områdekarakteristik og værdier

Delområdet består mod syd af åbne græssletter adskilt af læhegn samt enkelte trægrupper og mod vest af et mere lukket område mod vest med krat og træer som omkranser mindre græsflader.

På græssletterne har der tidligere gået får, og i dag nyder sommerfugle og insekter godt af de mange blomster på sletterne. Botanisk set har vegetationen et parkagtigt præg med næringskrævende/elskende planter. Tæt på søen og særligt der hvor der er adgang til åbne vandflader

græsser mange gæs med unger om sommeren så hårdt på vegetationen, at græstæppet er helt kort og golfbaneagtigt.

Tidligere har der bl.a. vokset orkidéen kødfarvet gøgeurt i den sydvestlige del af dette område, med den er sandsynligvis forsvundet pga. tilgroning og maskinel græsslåning.

I den vestlige del i de tilgroede partier findes orkidéen skov-hullæbe, men også invasive planter som mangebladet lupin og kæmpe bjørneklo. Pumpehuset er placeret her i en lille græslysning.

I den sydlige del findes to lavere liggende områder, det ene tæt ved den nærliggende vej Sømoseparken. Dette er etableret som en del af regnvandstilløbet fra det sydlige byområde. Det er hensigten at rørsumpen skal nedbryde og tilbageholde en del af næringsstofferne inden de med regnvandet løber ud i Sømmosen.

Det andet lavere liggende område findes tæt ved Sømmose Å mod øst i delområdet.

Stien rundt om Sømmosen går igennem dette delområde, og fra stien er der flere steder et kig til den ellers tilgroede sø. Her er placeret flere bænke. Mod sydøst i delområdet er fugletårnet placeret.

Det omkringliggende byggeri er en del af den landskabelige oplevelse af Sømmosen, og det kan til tider virke ret dominerende, omvendt skjules det også af læhegn og krat så oplevelsen af naturen styrkes.

Områdets græsarealer plejes ved græsslåning 2 gange om året, ligesom rabatterne til stierne slås to gange om året.

Træer og buskadser beskæres sjældent, men klippes så stier mm. friholdes. Stier, fugletårn, borde og bænke vedligeholdes ved konkrete henvendelser.

Plejemålsætning

De overordnede målsætninger for delområdet er:

1. At bevare og forbedre levemulighederne for plante- og dyrelivet.

- 1.1. At sikre et rigt fugleliv.
- 1.3. At forbedre levevilkårene for karakteristiske plante arter.
- 1.4. At invasive plantearter og havearter begrænses eller udryddes.

2. At skabe en generel forbedring af områdets biologiske, rekreative og landskabelige værdi.

- 2.2. At sikre at mosens rensende effekt og evne til tilbageholdelse af næringsstoffer opretholdes.
- 2.3. At sikre den rekreative færdsel.
- 2.4. At formidle området.
- 2.5. At forøge en oplevelses- og beskyttelsesmæssig sammenhæng i det fredede område.

3. At skabe bedre indsyn over de fredede arealer.

- 3.1. At skabe søkig fra stien rundt om Sømosen.
- 3.2. At sikre indsyn fra punkter rundt om Sømosen.

4. At sikre overholdelse af Danmarks internationale forpligtelser til naturbeskyttelse.

- 4.1. At sikre levevilkår for spidssnudet frø.

Plejebehov

Den kraftige tilgroning af i sær den vestlige del af området samt vækst af invasive plantearter udgør en alvorlig trussel mod de plantearter som er sårbare overfor skygning og øget konkurrence. Tilgroningen er ligeledes med til at begrænse adgangen til søen dels den visuelle for mennesker og dels den direkte for gæssene som går på land med deres unger, men skal have kort afstand til søen.

Græsslåning af arealerne når planterne blomstrer, kan endvidere være meget skadeligt for frøsætning og/eller insekter, derfor bør tidspunktet for slåning nøje overvejes.

Regnvandstilførsel fra omkringliggende arealer er en kilde til næringsbelastning af Sømosen, det er derfor vigtigt at rørzonen bevarer sin rensende effekt ved oprensning.

Stien rundt om Sømosen er ofte oversvømmet på en del af den sydlige strækning, dette fører dels til et stort slid på vegetationen og dels er det til stor gene for den rekreative færdsel.

Lavvandede områder uden fisk er en forudsætning for paddernes ynglemuligheder, et lavvandet vandhul i området vil kunne sikre dette.

Pleje af området

Området mod syd fastholdes som et åbent og sletteagtigt område mellem de karakteristiske læhegn. Græsarealerne skal slås tidligt og sent på sæsonen for at sikre blomstring og tilhørende insekter.

Området mod vest skal fremstå som et tæt og delvist lukket område med krat og skov, plukhugst vil sikre lys til orkidéen skov-hullæbe.

Orkidéen skov-hullæbe vokser i skovområdet.

Der etableres en fold som afgræsses af kreaturer. Afgræsningen vil være med til at bekæmpe de invasive arter, fjerne næringsstoffer fra området og genskabe levesteder for planter som ikke trives i den tilgroede høje vegetation. Dyrene skal kunne komme helt ned til vandfladen, så der skabes en vegetationsfattig overgang mellem de tørre landområder og de våde moseområder, det vil give orkidéen kødfarvet gøgeurt mulighed for at genetablere sig i delområdet. Samtidig vil det skabe en landskabelig og naturmæssig sammenhæng mellem de omgivende fredede græsarealer med parkkarakter og egentlige naturarealer.

Kæmpe bjørneklo udryddes fra området.

Der etableres en ny sti mod syd som skal supplere den oversvømmede strækning.

Plejemuligheder

På sigt kan området mod syd udvikle sig til et område med engagtigt præg, hvis græsafklip fjernes fra området. Det vil give flere planter mulighed for at etablere sig.

Øvrige invasive planter som mangebladet lupin kan kortlægges, bekæmpes og på sigt udryddes fra området.

Den lille lavning mod øst i delområdet kan graves til et mindre vandhul til gavn for padder, og dermed sikre deres ynglemuligheder med afstand til de fiske fyldte søområder i selve Sømosen.

Mindre oprensning af rørsump ved udløb af regnvandstilløb fra Sømoseparken mm. til mosen kan give mulighed for at sikre mosens rensende effekt.

Kreaturer græsser i den fredede Råmose i Ballerup.

Tilgroningen langs stien ved søen i den sydlige del af området bør stanses. Der kan etableres gode kik til søen fra stien ved at rydde kiler af pil mm., og det vil give gode fødesøgningsmuligheder for gæssene tæt ved vandet.

Det er vigtigt at den rekreative færdsel også på sigt sikres adgang til området med fungerende stier og mulighed for fladefærdsel, ophold og information. Det betyder at stierne bør vedligeholdes så de er brugervenlige samt at det eksisterende fugletårn, bænke og informationstavle bør bevares og løbende vedligeholdes. Formidlingen fra fugletårnet kan udvikles ved at bruge moderne teknologi og formidlingsmuligheder.

5.1.3 Område 1c: Parkområde i Herlev øst for mosen

Ejerforhold

Herlev Kommune.

Områdekarakteristik og værdier

Området er en del af parken Grønningen, som er etableret i 1974. Området fremstår åbent med stier gennem slåede græsarealer med enkeltstående træer, krat og trægrupper.

Der er umiddelbart ingen særlige biologiske værdier knyttet til området. Flere steder dominerer den invasive planteart vild pastinak. I trægrupperne indgår bl.a. ikke hjemmehørende fyrretræer.

Området har landskabelig og rekreativ værdi, som tilgængeligt grønt område og som buffer mellem de bebyggede områder og mosen. Der er herfra delvist indsyn over Sømosen, men indsynet begrænses af den tætte rørskov, som gør det vanskeligt at se mosens vandflader. Der er i området både grusstier samt slåede græsstier.

Gennem området passerer den regionale cykelsti og det gør området til et særligt vigtigt rekreativt område for dem som kommer fra stiens fjernmål.

Områdets græsarealer m.m. plejes pt. ekstensivt med ca. 2 årlige slåninger. Stierne plejes og vedligeholdes, bl.a. ved jævnlig slåning af græsstier og rabatter langs grusstier. Derudover vedligeholdes bænke m.m. Træer og buskadser beskæres ved behov med længere mellemrum.

Plejemålsætning

Området skal fremstå som åbent grønt ekstensivt plejet parkområde med træer og buskads. Stier sikrer god adgang for områdets brugere.

De overordnede målsætninger for delområdet og plejen er:

1. At bevare og forbedre levedmulighederne for plante- og dyrelivet.

- 1.1. At sikre et rigt fugleliv.
- 1.2. At sikre gode vilkår for et varieret dyreliv.
- 1.4. At invasive plantearter og havearter begrænses eller udryddes.

2. At skabe en generel forbedring af områdets biologiske, rekreative og landskabelige værdi.

- 2.3. At sikre den rekreative færdsel.
- 2.5. At forøge en oplevelses- og beskyttelsesmæssig sammenhæng i det fredede område.

3. At skabe bedre indsyn over de fredede arealer.

- 3.2. At sikre indsyn fra punkter rundt om Sømosen.

Plejebehov

De af parkområdets græsarealer, der har rekreative funktioner, bør plejes for at opretholde disse funktioner. Ligeledes eventuelle arealer der anvendes til afvanding. Områdets øvrige græsarealer bør af hensyn til insekter, fugle og dyreliv kun plejes ekstensivt for at undgå tilgroning.

Den invasive vild pastinak forekommer i området, og plantesaften let giftig ved berøring. Vild pastinak bør bekæmpes.

Der bør fortsat sikres god adgang ad stier for den rekreative brug af området. Ligeledes bør der være mulighed for ophold.

For områdets brugere og brugere af den regionale cykelsti er det vanskeligt at opleve de fredede søarealer, i og med at der fra cykelstien eller området ikke er et kig til selve søen. Områdets rekreative værdi kan styrkes ved at etablere søkig eller adgang til søen. Dette kan samtidig også forbedre den biologiske sammenhæng mellem mosen og de omgivende arealer.

Pleje af området

Området plejes fortsat ved en blanding af intensiv og ekstensiv pleje af græsarealer, træer, buskadser, græsrabatter og stier afhængig af arealernes funktion.

Områdets stier vedligeholdes.

For at skabe bedre mulighed for at opleve Sømosens vandarealer samt at skabe bedre biologisk sammenhæng mellem parkområdet og Sømosen for bl.a. vandfugle etableres en mindre kile gennem rørskoven i delområde 2b. Kilen etableres ved rydning af tagrør på en kort strækning af ca. 10-20 m bredde. Kilen etableres ved et engangsindgreb, hvor tagrør enten slås eller afgraves og fjernes fra kilen. Herefter vedligeholdes kilen ved tilbagevendende slåning når nødvendigt.

Plejemuligheder

Invasive plantearter som vild pastinak kan kortlægges og bekæmpes for at begrænse eller om muligt helt udrydde disse fra området. Ikke hjemmehørende træarter som fyrretræer kan ved pleje af bevoksninger udfases på længere sigt.

5.2 Delområde 2: Moseområderne

Delområdet består af hele det centrale moseområde og mindre randområder. Moseområdet består af mere eller mindre sammenhængende åbne vandflader, store øer med rørskov, øer med birke- og pilekrat samt tuer med star. Randområderne er temmelig tilgroede, flere steder med skovagtig karakter.

På baggrund af ejerforhold opdeles delområde 2 i yderligere to delområder; 2a og 2b.

5.2.1 Område 2a: Moseområde i Ballerup

Ejerforhold

Ballerup Kommune ejer hele området. Forsyning Ballerup A/S og Herlev Forsyning A/S er brugere af mosen som regnvandsbassin.

Områdekarakteristik og værdier

Det meste af delområdet består af store rørskovsområder, åbent vand og mindre øer med birk, star-tuer samt tilgroede bredarealer. Området rummer et rigt og varieret fugleliv karakteristisk for tilgroede våde naturtyper. En del vandækkede flader bliver om sommeren, når vandstanden sænker sig eller bunden hæver sig, til betydelige mudderflader som giver fuglene yderligere yngle muligheder, og her kan bl.a. opleves vadefugle.

Forår og efterår kan mange trækkende arter opleves, men en del ynglefugle er desværre gået tilbage, det gælder også for de mere bemærkelsesværdige arter som pungmejse, hættemåge og sorthalset lappedykker.

Da der blev lavet naturgenopretning i mosen i 1987-91, og kanalerne blev gravet blev mange øer isoleret fra fastlandet, hvilket gav fuglene gode ynglemuligheder i sikkerhed for ræve og hunde. Desværre blev det opgravede mudder lagt på bredderne, og kan stadig genkendes som tilvoksede volde. Det er tvivlsomt om alle øerne fortsat er ræve sikre pga. den lave vanddybde.

De manglende vandplanter tyder på en ringe vandkvalitet eller en meget løs bund hvor planterne ikke kan få rodfæste. Tidligere i 1996 da amtet undersøgte søområderne fandtes kun planten tornfrøet hornblad, som netop er kendetegnet ved ikke at slå rod.

Søområderne rummer et stort fiskeliv, og trods dette lever der stadig padder i isolerede vandhuller i mosen.

Mod nord findes et mindre langstrakt parklignende tørt område, her findes invasive planter (f.eks. kæmpebalsamin) samt havearter. Stien rundt om Sømosen afgrænser dette delområde mod nord. Mod nordøst findes et mindre græsareal. Midt i det nordlige område findes en fiskebro, men stien dertil er meget tilgroet.

Græsrabatterne langs stien nord om mosen samt græsarealer slås 2 gange om året. Beplantningen beskæres efter behov, så stien ikke gror helt til.

Fiskebro og adgangen dertil vedligeholdes med længere mellemrum.

Plejemålsætning

De overordnede målsætninger for delområdet er:

1. At bevare og forbedre levedmulighederne for plante- og dyrelivet.

- 1.1. At sikre et rigt fugleliv.
- 1.2. At sikre gode vilkår for et varieret dyreliv.
- 1.4. At invasive plantearter og havearter begrænses eller udryddes.

2. At skabe en generel forbedring af områdets biologiske, rekreative og landskabelige værdi.

- 2.1. At mosen skal rumme et mosaiklandskab med åbne vandflader, rørskov, tuer, åbne randarealer, krat og trægrupper.
- 2.2. At sikre at mosens rensende effekt og evne til tilbageholdelse af næringsstoffer opretholdes.
- 2.3. At sikre den rekreative færdsel.

3. At skabe bedre indsyn over de fredede arealer.

- 3.1. At skabe søkig fra stien rundt om Sømmosen.
- 3.2. At sikre indsyn fra punkter rundt om Sømmosen.

4. At sikre overholdelse af Danmarks internationale forpligtelser til naturbeskyttelse.

- 4.1. At sikre levevilkår for spidssnudet frø.
- 4.2. At sikre levevilkår for flagermus.

Plejebehov

For at sikre mosens rige fugleliv samt gode vilkår for et varieret dyreliv er der behov for at følge udviklingen af mosens biologiske værdier.

Mosens vandstandsmønster påvirkes af og afhænger af tilledning af regnvand. Vandtilførsel fra oplandet er en del af grundlaget for mosen, men vandstandssvingninger kan påvirke levevilkår for bl.a. fugleliv og padder negativt. Der er behov for at sikre et for fugle- og dyrelivet passende vandstandsmønster. Væsentlige negative forhold for fugle- og dyreliv som følge af udledninger bør undgås.

Mosens vandkvalitet påvirkes bl.a. af tilledning af næringsstoffer fra regnvandstilledningerne. Næringsstoffer giver alger, ringe sigtdybde, dårlige iltforhold og dårlig vandkvalitet, som med tiden kan blive en trussel mod mosens biologiske værdier. For at sikre mosens vandkvalitet er der behov for at følge vandkvaliteten. Tiltag overfor primært regnvandstilledninger til mosen kan være nødvendige.

Mosens mosaiklandskab kan på sigt blive forandret ved naturlig tilgroning, fremskyndet af udledte stoffer fra regnvandstilledninger eller forandringer i vandstand. På sigt kan der blive behov for at foretage oprensninger af sediment eller af tilgroede dele af mosen for at sikre åbne vandflader og ikke-landfaste øer.

Den kraftige tilgroning af især randarealerne samt vækst af invasive plantearter udgør en alvorlig trussel mod de plantearter som er sårbare overfor skygning og øget konkurrence. Tilgroningen er ligeledes med til at begrænse adgangen til søen dels den visuelle for mennesker og dels den direkte for gæssene som går på land med deres unger, men skal have kort afstand til søen.

Tilgroning af små lommer i selve søområdet vil reducere paddernes ynglemuligheder. Oprensning eller alternative levesteder vil afhjælpe dette.

En detaljeret kortlægning af flagermusene i området vil kunne fortælle noget om trusler og levevis, dette kendes pt. ikke.

Adgangen til fiskebroen er meget tilgroet, og bedre adgang kan skabes med rydning og slåning af stien.

Pleje af området

Mosens udvikling i fugleliv og øvrige dyreliv og planteliv følges.

Mosens vandkvalitet følges.

Mosens successive tilgroning følges, herunder at de ikke-landfaste øer opretholdes som ikke landfaste.

Der udarbejdes en hydraulisk model for Sømmosen og Sømose Å-systemet, som beskriver sammenhængen mellem mosen, regnvandstilledningerne samt afledning via Sømose Å eller den nedlagte vandforsyningsledning. Den hydrauliske model skal danne grundlag for en gennemgang og eventuel justering af Sømmosens funktion som regnvandsbassin, herunder mosens vandstand, tilledninger og afledninger.

Den eksisterende pleje af græsarealer, stier, træer og buskadser fortsættes.

Invasive plantearter og havearter kortlægges.

Træer og krat ryddes fra bredarealet for at skabe nogle kiler hvorfra der vil være indsigt over de fredede arealer fra stien syd og nord om mosen. Rydningerne skal ske under hensyntagen til partier med ældre skovbevoksninger, overvejende med birk, el m.v. Disse partier skal bevares og plejes ved forsigtig plukhugst, hvor særligt karakteristiske, gamle og naturskovsprægede bevoksninger og værdifuld opvækst bevares. Gamle træer og døde træer bevares for at give bedre levedmuligheder for flagermus, svampe og insekter.

Plejemuligheder

Sømmosen skal rumme et mosaiklandskab med åbne vandflader, rørskov, tuer, åbne randarealer, krat og trægrupper, som grundlag for et fuglereservat for almindelige vandfugle og fugle knyttet til skov og krat. Det kan derfor blive nødvendigt at sikre det rige fugleliv og være nødvendigt at foretage stedvise oprensninger af vandarealerne for tilgroning og tilført sediment m.m., så vanddybden sikres og øerne fortsat er isolerede fra "fastlandet". Oprensning af slam kan også være med til at forbedre mosens vandkvalitet. Der kan derfor gennemføres mindre oprensninger i mosen af naturhensyn eller for at fjerne aflejret sediment fra regnvandstilledninger. Oprensning kan dog vanskeliggøres af mosens tilførsel af regnvand og det deraf sandsynlige forurenede bundsediment.

For at forbedre mosens vandkvalitet og reducere tilførsel af næringsstoffer, miljøfremmede stoffer samt tilslamning og tilgroning generelt, kan det blive nødvendigt at forbedre rensning af regnvandstilledningerne. Der kan i mindre omfang etableres tiltag til forbedret rensning af

regnvandstilledningerne, som f.eks. ved at lede regnvandet gennem infiltrationszoner, rørskov, wetlands, forbassiner, eller lignende inden udledning til mosen. Ved regnvandstilløbene til mosen kan der ske rydning af træ- og buskopvækst i nærzonen, således at der naturligt fastholdes en "rodzone" til tilbageholdelse af næringsstoffer, suspenderet stof, m.m. Det kan herunder være nødvendigt at fastsætte vilkår for opgravning og bortkørsel af aflejret materiale umiddelbart foran udløbene.

Fordring af andefugle kan forbydes eller søges begrænset for at reducere påvirkningen af mosen med næringsstoffer.

Ved de spildevandstekniske regnvandstilløb til mosen kan der ske rydning af træ- og buskopvækst i nærzonen, således at der naturligt fastholdes en "rodzone" til tilbageholdelse af næringsstoffer og suspenderede stoffer i spildevandet. Det kan herunder være nødvendigt at fastsætte vilkår for opgravning og bortkørsel af aflejret materiale umiddelbart foran udløbene.

Mosens afløb til Sømose Å kan vedligeholdes, så der sikres en stabil afledning fra Sømosen. Vedligeholdelse kan bestå i at oprense toppen af rørskoven mellem mosen og vandløbet eller at oprense en mindre rende gennem rørskoven. Vedligeholdelsen må ikke medføre, at Sømosen vandstand ændres væsentligt. Sømosen afløb kan desuden alternativt ombygges efter et nærmere projekt, der tager hensyn til de samlede hydrauliske forhold i Sømosen, Sømose Å og afledning til Sømosen. Ombygningen kan bestå i at etablere af en form for overløbsbygværk med fast kote i mosens rørskov eller i Sømose Å. En ombygning skal godkendes af Fredningsnævnet og indpasses i mosens natur og landskab, og må ikke resultere i forringede forhold for mosens natur-, landskabelige, rekreative eller kulturhistoriske værdier.

Den invasive planteart kæmpe balsamin samt havearter den nordlige del af delområdet skal på længere sigt udryddes fra området.

Paddernes forhold overvåges, hvis det er nødvendigt etableres nye "lommer" i søområdet eller alternative ynglemuligheder etableres (se delområde 1b).

Flagermusene i området kortlægges. Kendskab til arter, adfærd og levevis i området fører til tiltag, som har positiv indflydelse på deres bestand.

Der er et stort rekreativt potentiale i at åbne op til fiskebroen ved at rydde en del krat og træer samt slåning af græsset hen til broen.

5.2.2 Område 2b: Østligt moseområde i Herlev

Ejerforhold

Herlev Kommune. Forsyning Ballerup A/S og Herlev Forsyning A/S er brugere af mosen som regnvandsbassin.

Områdekarakteristik og værdier

Området er en mindre del af det store moseområde. Området består af rørskov og åbne vandflader. Her gælder overordnet den samme områdekarakteristik som for område 2a.

Af særlige forhold ligger mosens afløb til den nedlagte vandforsyningsledning i områdets østlige kant på grænsen mellem den våde mose og det tørre parkområde. Der er en mindre og tilgroet rende igennem rørskoven fra mosens vandarealer til afløbet.

Der foretages aktuelt ingen pleje af området.

Plejemålsætning

De overordnede målsætninger for delområdet er:

1. At bevare og forbedre levedmulighederne for plante- og dyrelivet.

- 1.1. At sikre et rigt fugleliv.
- 1.2. At sikre gode vilkår for et varieret dyreliv.

2. At skabe en generel forbedring af områdets biologiske, rekreative og landskabelige værdi.

- 2.1. At mosen skal rumme et mosaiklandskab med åbne vandflader, rørskov, tuer, åbne randarealer, krat og trægrupper.
- 2.2. At sikre at mosens rensende effekt og evne til tilbageholdelse af næringsstoffer opretholdes.

3. At skabe bedre indsyn over de fredede arealer.

- 3.2. At sikre indsyn fra punkter rundt om Sømosen.

Plejebehov

For at sikre mosens rige fugleliv samt gode vilkår for et varieret dyreliv er der behov for at følge udviklingen af mosens biologiske værdier.

Mosens vandstandsmønster påvirkes af og afhænger tilledning af regnvand. Vandtilførsel fra oplandet er en del af grundlaget for mosen, men vandstandssvingninger kan påvirke levedvilkår for bl.a. fugleliv og padder negativt. Der er behov for at sikre et for fugle- og dyrelivet passende vandstandsmønster. Væsentlige negative forhold for fugle- og dyreliv som følge af udledninger bør undgås.

Mosens vandkvalitet påvirkes bl.a. af tilledning af næringsstoffer fra regnvandstilledningerne. Næringsstoffer giver alger, ringe sigtdybde, dårlige iltforhold og dårlig vandkvalitet, som med tiden kan blive en trussel mod mosens biologiske værdier. For at sikre mosens vandkvalitet er der behov for at følge vandkvaliteten. Tiltag overfor primært regnvandstilledninger til mosen kan være nødvendige.

Mosens mosaiklandskab kan på sigt blive forandret ved naturlig tilgroning, fremskyndet af udledte stoffer fra regnvandstilledninger eller forandringer i vandstand. På sigt kan der blive behov for at foretage oprensninger af sediment eller af tilgroede dele af mosen for at sikre åbne vandflader og ikke-landfaste øer.

Der er pt. ingen muligheder for at opleve dette delområde af mosen, da der ikke er indsyn eller adgang gennem den tætte rørskov. For bedre oplevelsesmæssig sammenhæng med de omgivende parkarealer er der behov for etablering af et indkig eller adgang gennem rørskoven. En åbning vil samtidig kunne forbedre den biologiske sammenhæng mellem mosen og de tørre arealer.

Tilstand, ejerskab og fremtid for den nedlagte vandforsyningsledning, hvorfra der nu afledes vand fra Sømmosen, er pt. uklar. Det kan derfor pludselig blive nødvendigt at justere eller sløjfe mosens afløb til ledningen. En ændring eller sløjfning kan også begrundes ønske om at sikre en mere stabil vandføring i Sømose Å til gavn for vandløbets vandløbsbiologi. Opretholdes der en vandaflledning til ledningen, kan der være et vedligeholdelsesbehov for afløbet.

Pleje af området

Mosens udvikling i fugleliv og øvrige dyreliv og planteliv følges.

Mosens successive tilgroning følges, herunder at de ikke-landfaste øer opretholdes som ikke landfaste.

Mosens vandkvalitet følges.

Der udarbejdes en hydraulisk model for Sømmosen og Sømose Å-systemet, som beskriver sammenhængen mellem mosen, regnvandstilledningerne samt afledning via Sømose Å eller den nedlagte vandforsyningsledning. Den hydrauliske model skal danne grundlag for en gennemgang og eventuel justering af Sømmosens funktion som regnvandsbassin, herunder mosens vandstand, tilledninger og afledninger.

Vandkvaliteten i den store regnvandstilledning fra Grønsvinget skal forbedres efter et nærmere projekt. Vandkvaliteten forventes forbedret ved at lede regnvandet igennem forbassiner, wetlands, infiltrationszoner eller lignende inden tilledning til mosen. Anlæg forventes primært på ikke-fredede arealer inden mosen. Mindre ændringer på de fredede arealer i forbindelse hermed kan dog foretages, såsom etablering af grøfter, fældning af krat eller justering af terræn eller rørskov, mens større ændringer og anlæg, der kan få ikke-uvæsentlig indflydelse på den fredede Sømmoses natur, forinden vil skulle godkendes separat af fredningsnævnet.

For at skabe bedre mulighed for at opleve Sømmosens vandarealer samt at skabe bedre biologisk sammenhæng mellem parkområdet og Sømmosen for bl.a. vandfugle etableres en mindre kile gennem rørskoven i delområdet. Kilen etableres ved rydning af tagrør på en kort strækning af ca. 10-20 m bredde. Kilen etableres ved et engangsindgreb, hvor tagrør enten slås eller afgraves og fjernes fra kilen. Herefter vedligeholdes kilen ved tilbagevendende slåning når nødvendigt.

Plejemuligheder

Sømosen skal rumme et mosaiklandskab med åbne vandflader, rørskov, tuer, åbne randarealer, krat og trægrupper, som grundlag for et fuglereservat for almindelige vandfugle og fugle knyttet til skov og krat. Det kan derfor blive nødvendigt at sikre det rige fugleliv og være nødvendigt at foretage stedvise oprensninger af vandarealerne for tilgroning og tilført sediment m.m., så vanddybden sikres og øerne fortsat er isolerede fra "fastlandet". Oprensning af slam kan også være med til at forbedre mosens vandkvalitet. Der kan derfor gennemføres mindre oprensninger i mosen af naturhensyn eller for at fjerne aflejret sediment fra regnvandstilledninger. Oprensning kan dog vanskeliggøres af mosens tilførsel af regnvand og det deraf sandsynlige forurenede bundsediment.

For at forbedre mosens vandkvalitet og reducere tilførsel af næringsstoffer, miljøfremmede stoffer samt tilslamning og tilgroning generelt, kan det blive nødvendigt at forbedre rensning af regnvandstilledningerne. Der kan i mindre omfang etableres tiltag til forbedret rensning af regnvandstilledningerne, som f.eks. ved at lede regnvandet gennem infiltrationszoner, rørskov, wetlands, forbassiner, eller lignende inden udledning til mosen. Ved regnvandstilløbene til mosen kan der ske rydning af træ- og buskopvækst i nærzonen, således at der naturligt fastholdes en "rodzone" til tilbageholdelse af næringsstoffer, suspenderet stof, m.m. Det kan herunder være nødvendigt at fastsætte vilkår for opgravning og bortkørsel af aflejret materiale umiddelbart foran udløbene.

Der kan udføres den nødvendige vedligeholdelse af Sømosens afløb til den nedlagte vandforsyningsledning. Afløbet kan alternativt ændres eller sløjfes efter et nærmere projekt for de samlede hydrauliske forhold i mosen og afledning til Sømose Å. Ændringer, der påvirker mosens vandspejl væsentligt, vil forinden skulle godkendes af fredningsnævnet.

Fordring af andefugle kan forbydes eller søges begrænset for at reducere påvirkningen af mosen med næringsstoffer.

6 Artslister

6.1 Fugle

Artslisten er fra DOFbasen, www.dofbasen.dk, Dansk Ornitologisk Forening. Den rummer de 164 fuglearter, som tilfældigt er registreret fra Sømosen (Ballerup). I (parantes) ses antallet af observationer/individer.

Lille Lappedykker	(<i>Tachybaptus ruficollis</i>)	(216/540)
Toppet Lappedykker	(<i>Podiceps cristatus</i>)	(252/420)
Gråstrubet Lappedykker	(<i>Podiceps grisegena</i>)	(319/898)
Sorthalset Lappedykker	(<i>Podiceps nigricollis</i>)	(256/982)
Skarv	(<i>Phalacrocorax carbo</i>)	(177/387)
Rørdrum	(<i>Botaurus stellaris</i>)	(3/3)
Fiskehejre	(<i>Ardea cinerea</i>)	(510/875)
Knopsvane	(<i>Cygnus olor</i>)	(491/1747)
Sangsvane	(<i>Cygnus cygnus</i>)	(10/65)
Sædgås	(<i>Anser fabalis</i>)	(2/27)
Kortnæbbet Gås	(<i>Anser brachyrhynchus</i>)	(1/1)
Blisgås	(<i>Anser albifrons</i>)	(2/8)
Grågås	(<i>Anser anser</i>)	(668/28542)
Canadagås	(<i>Branta canadensis</i>)	(51/151)
Bramgås	(<i>Branta leucopsis</i>)	(8/781)
Knortegås	(<i>Branta bernicla</i>)	(1/35)
Pibeand	(<i>Anas penelope</i>)	(30/114)
Knarand	(<i>Anas strepera</i>)	(30/55)
Krikand	(<i>Anas crecca</i>)	(336/1063)
Gråand	(<i>Anas platyrhynchos</i>)	(303/4278)
Spidsand	(<i>Anas acuta</i>)	(1/2)
Atlingand	(<i>Anas querquedula</i>)	(22/36)
Skeand	(<i>Anas clypeata</i>)	(368/1123)
Taffeland	(<i>Aythya ferina</i>)	(438/2006)
Troldand	(<i>Aythya fuligula</i>)	(563/4541)
Ederfugl	(<i>Somateria mollissima</i>)	(1/50)
Hvinand	(<i>Bucephala clangula</i>)	(3/3)
Lille Skallesluger	(<i>Mergellus albellus</i>)	(1/1)
Stor Skallesluger	(<i>Mergus merganser</i>)	(39/136)
Hvepsevåge	(<i>Pernis apivorus</i>)	(28/72)
Rød Glente	(<i>Milvus milvus</i>)	(13/26)
Havørn	(<i>Haliaeetus albicilla</i>)	(1/1)
Rørhøg	(<i>Circus aeruginosus</i>)	(50/56)
Blå Kærhøg	(<i>Circus cyaneus</i>)	(13/13)
Duehøg	(<i>Accipiter gentilis</i>)	(26/28)
Spurvehøg	(<i>Accipiter nisus</i>)	(249/307)
Musvåge	(<i>Buteo buteo</i>)	(339/1308)

Fjeldvåge	<i>(Buteo lagopus)</i>	(9/10)
Fiskeørn	<i>(Pandion haliaetus)</i>	(43/46)
Tårnfalk	<i>(Falco tinnunculus)</i>	(301/349)
Dværgfalk	<i>(Falco columbarius)</i>	(4/4)
Lærkefalk	<i>(Falco subbuteo)</i>	(1/1)
Vandrefalk	<i>(Falco peregrinus)</i>	(4/4)
Agerhøne	<i>(Perdix perdix)</i>	(2/5)
Vagtel	<i>(Coturnix coturnix)</i>	(1/1)
Fasan	<i>(Phasianus colchicus)</i>	(38/51)
Vandrikse	<i>(Rallus aquaticus)</i>	(401/763)
Grønbenet Rørhøne	<i>(Gallinula chloropus)</i>	(533/2703)
Blishøne	<i>(Fulica atra)</i>	(230/3551)
Trane	<i>(Grus grus)</i>	(8/109)
Strandskade	<i>(Haematopus ostralegus)</i>	(38/69)
Klyde	<i>(Recurvirostra avosetta)</i>	(1/2)
Lille Præstekrave	<i>(Charadrius dubius)</i>	(42/72)
Hjejle	<i>(Pluvialis apricaria)</i>	(1/8)
Vibe	<i>(Vanellus vanellus)</i>	(521/2624)
Temmincksryle	<i>(Calidris temminckii)</i>	(1/1)
Enkeltebekkasin	<i>(Lymnocyrtus minimus)</i>	(11/14)
Dobbeltbekkasin	<i>(Gallinago gallinago)</i>	(79/165)
Skovsneppe	<i>(Scolopax rusticola)</i>	(3/3)
Småspove	<i>(Numenius phaeopus)</i>	(2/9)
Sortklire	<i>(Tringa erythropus)</i>	(2/3)
Rødben	<i>(Tringa totanus)</i>	(3/4)
Hvidklire	<i>(Tringa nebularia)</i>	(8/12)
Svaleklire	<i>(Tringa ochropus)</i>	(39/57)
Tinksmed	<i>(Tringa glareola)</i>	(19/60)
Mudderklire	<i>(Actitis hypoleucos)</i>	(52/71)
Sorthovedet Måge	<i>(Larus melanocephalus)</i>	(1/1)
Hættemåge	<i>(Chroicocephalus ridibundus)</i>	(168/12819)
Stormmåge	<i>(Larus canus)</i>	(133/1599)
Sildemåge	<i>(Larus fuscus)</i>	(13/15)
Sølvmåge	<i>(Larus argentatus)</i>	(155/400)
Svartbag	<i>(Larus marinus)</i>	(94/133)
Rovterne	<i>(Hydroprogne caspia)</i>	(2/3)
Fjordterne	<i>(Sterna hirundo)</i>	(83/122)
Klippehue/Tamdue	<i>(Columba livia)</i>	(5/9)
Huldue	<i>(Columba oenas)</i>	(4/4)
Ringdue	<i>(Columba palumbus)</i>	(127/7534)
Tyrkerdue	<i>(Streptopelia decaocto)</i>	(19/99)
Gøg	<i>(Cuculus canorus)</i>	(162/265)
Skovhornugle	<i>(Asio otus)</i>	(1/1)
Mosehornugle	<i>(Asio flammeus)</i>	(2/2)

Mursejler	(<i>Apus apus</i>)	(223/2486)
Isfugl	(<i>Alcedo atthis</i>)	(8/8)
Vendehals	(<i>Jynx torquilla</i>)	(2/2)
Stor Flagspætte	(<i>Dendrocopos major</i>)	(25/28)
Hedelærke	(<i>Lullula arborea</i>)	(4/8)
Sanglærke	(<i>Alauda arvensis</i>)	(96/514)
Digesvale	(<i>Riparia riparia</i>)	(22/117)
Landsvale	(<i>Hirundo rustica</i>)	(148/674)
Bysvale	(<i>Delichon urbicum</i>)	(234/2205)
Skovpiber	(<i>Anthus trivialis</i>)	(23/51)
Engpiber	(<i>Anthus pratensis</i>)	(97/644)
Gul Vipstjert	(<i>Motacilla flava</i>)	(25/75)
Bjergvipstjert	(<i>Motacilla cinerea</i>)	(2/3)
Hvid Vipstjert	(<i>Motacilla alba</i>)	(149/251)
Silkehale	(<i>Bombycilla garrulus</i>)	(29/742)
Vandstær	(<i>Cinclus cinclus</i>)	(1/1)
Gærdesmutte	(<i>Troglodytes troglodytes</i>)	(426/1018)
Jernspurv	(<i>Prunella modularis</i>)	(174/289)
Rødhals	(<i>Erithacus rubecula</i>)	(265/845)
Nattergal	(<i>Luscinia luscinia</i>)	(89/132)
Husrødstjert	(<i>Phoenicurus ochruros</i>)	(4/5)
Rødstjert	(<i>Phoenicurus phoenicurus</i>)	(18/19)
Bynkefugl	(<i>Saxicola rubetra</i>)	(19/32)
Stenpikker	(<i>Oenanthe oenanthe</i>)	(4/4)
Ringdrossel	(<i>Turdus torquatus</i>)	(2/2)
Solsort	(<i>Turdus merula</i>)	(134/822)
Sjagger	(<i>Turdus pilaris</i>)	(331/6370)
Sangdrossel	(<i>Turdus philomelos</i>)	(81/285)
Vindrossel	(<i>Turdus iliacus</i>)	(141/2266)
Misteldrossel	(<i>Turdus viscivorus</i>)	(3/4)
Græshoppesanger	(<i>Locustella naevia</i>)	(1/1)
Savisanger	(<i>Locustella luscinioides</i>)	(5/5)
Sivsanger	(<i>Acrocephalus schoenobaenus</i>)	(18/24)
Kærsanger	(<i>Acrocephalus palustris</i>)	(87/200)
Rørsanger	(<i>Acrocephalus scirpaceus</i>)	(314/1955)
Drosselrørsanger	(<i>Acrocephalus arundinaceus</i>)	(3/4)
Gulbug	(<i>Hippolais icterina</i>)	(11/11)
Gærdesanger	(<i>Sylvia curruca</i>)	(105/146)
Tornsanger	(<i>Sylvia communis</i>)	(213/649)
Havesanger	(<i>Sylvia borin</i>)	(150/336)
Munk	(<i>Sylvia atricapilla</i>)	(227/495)
Skovsanger	(<i>Phylloscopus sibilatrix</i>)	(6/7)
Gransanger	(<i>Phylloscopus collybita</i>)	(516/2277)
Løvsanger	(<i>Phylloscopus trochilus</i>)	(240/688)

Fuglekonge	(<i>Regulus regulus</i>)	(52/89)
Grå Fluesnapper	(<i>Muscicapa striata</i>)	(10/12)
Broget Fluesnapper	(<i>Ficedula hypoleuca</i>)	(7/7)
Skægmejse	(<i>Panurus biarmicus</i>)	(18/33)
Halemejse	(<i>Aegithalos caudatus</i>)	(32/71)
Sumpmejse	(<i>Poecile palustris</i>)	(1/2)
Sortmejse	(<i>Periparus ater</i>)	(16/18)
Blåmejse	(<i>Cyanistes caeruleus</i>)	(145/965)
Musvit	(<i>Parus major</i>)	(145/1075)
Træløber	(<i>Certhia familiaris</i>)	(11/16)
Korttået Træløber	(<i>Certhia brachydactyla</i>)	(1/1)
Pungmejse	(<i>Remiz pendulinus</i>)	(99/155)
Rødrygget Tornskade	(<i>Lanius collurio</i>)	(7/10)
Skovskade	(<i>Garrulus glandarius</i>)	(313/563)
Husskade	(<i>Pica pica</i>)	(129/2413)
Allike	(<i>Corvus monedula</i>)	(84/3108)
Råge	(<i>Corvus frugilegus</i>)	(45/386)
Sortkrage	(<i>Corvus corone</i>)	(1/1)
Gråkrage	(<i>Corvus cornix</i>)	(73/304)
Ravn	(<i>Corvus corax</i>)	(1/1)
Stær	(<i>Sturnus vulgaris</i>)	(160/5523)
Gråspurv	(<i>Passer domesticus</i>)	(40/368)
Skovspurv	(<i>Passer montanus</i>)	(51/459)
Bogfinke	(<i>Fringilla coelebs</i>)	(271/3490)
Kvækerfinke	(<i>Fringilla montifringilla</i>)	(79/277)
Grønirisk	(<i>Chloris chloris</i>)	(536/4656)
Stillits	(<i>Carduelis carduelis</i>)	(196/823)
Grønsiken	(<i>Carduelis spinus</i>)	(234/2916)
Tornirisk	(<i>Carduelis cannabina</i>)	(39/70)
Bjergirisk	(<i>Carduelis flavirostris</i>)	(1/1)
Stor Gråsisken	(<i>Carduelis flammea</i>)	(20/311)
Lille Gråsisken	(<i>Carduelis cabaret</i>)	(22/57)
Hvidsisken	(<i>Carduelis hornemanni</i>)	(1/2)
Lille Korsnæb	(<i>Loxia curvirostra</i>)	(7/22)
Dompap	(<i>Pyrrhula pyrrhula</i>)	(134/371)
Kernebider	(<i>Coccothraustes coccothraustes</i>)	(164/420)
Gulspurv	(<i>Emberiza citrinella</i>)	(8/12)
Hortulan	(<i>Emberiza hortulana</i>)	(1/1)
Rørspurv	(<i>Emberiza schoeniclus</i>)	(432/1284)

6.2 Planter

Botanisk overvågning 1996, Københavns Amt:

Angelik, Skov-
Baldrian, Krybende
Billebo * ? fåt. i rørsump ud for nordbred, kun set på afstand
Bjørneklo, Almindelig col.
Bunke, Mose- *Deschampsia caespitosa* var. *caespitosa*
Dueurt, Lodden *Epilobium hirsuta*
Engkabbeleje
Fredløs, Almindelig *Lysimachia vulgaris*
Fredløs, Dusk *Lysimachia thyrsiflora*
Fredløs, Pengebladet *Lysimachia nummularia*
Frøbid *Hydrocharis morsus-ranae*
Fuglegræs, Almindelig
Hornblad, Tornfrøet tilsyneladende den eneste vandplante i mosen, i store mængder
Hunderose, Glat
Hvidtjørn, Engriflet
Hyld, Almindelig
Hæg, Almindelig
Iris, Gul *Iris pseudacorus*
Kirsebær, Sur-
Konval, Hybrid-
Kulsukker, Foder-
Mirabel
Mjødurt, Almindelig *Filipendula ulmaria*
Mærke, Bredbladet-
Mærke, Smalbladet
Padderok, Ager-
Padderok, Dynd-
Pil, -Bånd
Pil, Femhannet
Pil, Grå-
Potentil, Gåse-
Potentil, Krybende
Ranunkel, Bidende
Ranunkel, Lav
Ranunkel, Nyrebladet
Ranunkel, Tigger *Ranunculus sceleratus*
Rørhvene, Eng-
Skeblad, Vejbred *Alisma plantago-aquatica*
Skjaller, Eng-
skjolddrager, Almindelig *Scutellaria gallericulata* fåt. ved nordbredden
Snerre, Kær- *Galium palustre*
Solbær

Star, -Knippe *Carex pseudocyperus*
Star, Håret *Carex hirta*
Star, Kær *Carex acutiformis*
Star, Næb *Carex rostrata*
Star, Stiv
Star, Toradet *Carex disticha*
Star, Tykakset *Carex riparia* *
Storkenæb, -Eng *
Vandpeberrod
Vikke, Tofrøet
Vorterod *Ranunculus ficaria* ssp. *bulbifera*

Besigtigelse af § 3 mose 2010, Ballerup Kommune:

Videnskabeligt navn	Dansk navn	Areal	Hyppighed
<i>Angelica sylvestris</i>	angelik	B - Relativ påvirket areal	
<i>Valeriana sambucifolia</i> ssp. <i>procurrens</i>	krybende baldrian	B - Relativ påvirket areal	
<i>Deschampsia cespitosa</i>	mose-bunke	B - Relativ påvirket areal	
<i>Epilobium hirsutum</i>	ladden dueurt	B - Relativ påvirket areal	
<i>Lathyrus pratensis</i>	gul fladbælg	B - Relativ påvirket areal	
<i>Myosotis scorpioides</i>	eng-forglemmigej	B - Relativ påvirket areal	
<i>Lysimachia vulgaris</i>	almindelig fredløs	B - Relativ påvirket areal	
<i>Lysimachia thyrsiflora</i>	dusk-fredløs	B - Relativ påvirket areal	
<i>Iris pseudacorus</i>	gul iris	B - Relativ påvirket areal	
<i>Lythrum salicaria</i>	kattehale	B - Relativ påvirket areal	
<i>Trifolium repens</i>	hvid-kløver	B - Relativ påvirket areal	
<i>Anthriscus sylvestris</i>	vild kørvel	B - Relativ påvirket areal	
<i>Filipendula ulmaria</i>	almindelig mjødurt	B - Relativ påvirket areal	
<i>Taraxacum</i>	mælkebøtteslægten	B - Relativ påvirket areal	
<i>Solanum dulcamara</i>	bittersød natskygge	B - Relativ påvirket areal	
<i>Urtica dioica</i>	stor nælde	B - Relativ påvirket areal	
<i>Equisetum arvense</i>	ager-padderok	B - Relativ påvirket areal	
<i>Salix cinerea</i>	grå-pil	B - Relativ påvirket areal	
<i>Persicaria amphibia</i>	vand-pileurt	B - Relativ påvirket areal	
<i>Potentilla reptans</i>	krybende potentil	B - Relativ påvirket areal	
<i>Ranunculus acris</i>	bidende ranunkel	B - Relativ påvirket areal	
<i>Ranunculus sceleratus</i>	tigger-ranunkel	B - Relativ påvirket areal	
<i>Poa pratensis</i> , s.l.	eng-rapgræs, kollektiv art	B - Relativ påvirket areal	
<i>Alopecurus geniculatus</i>	knæbøjet rævehale	B - Relativ påvirket areal	
<i>Calamagrostis canescens</i>	eng-rørhvene	B - Relativ påvirket areal	
<i>Juncus articulatus</i>	glanskapslet siv	B - Relativ påvirket areal	

Scutellaria galericulata	almindelig skjolddrager	B - Relativ påvirket areal	
Calystegia sepium	gærde-snerle	B - Relativ påvirket areal	
Galium aparine	burre-snerre	B - Relativ påvirket areal	
Carex hirta	håret star	B - Relativ påvirket areal	
Carex pseudocyperus	knippe-star	B - Relativ påvirket areal	
Carex disticha	toradet star	B - Relativ påvirket areal	
Peucedanum palustre	kær-svovlrod	B - Relativ påvirket areal	
Lycopus europaeus	sværtevæld	B - Relativ påvirket areal	
Phragmites australis	tagrør	B - Relativ påvirket areal	
Cirsium arvense	ager-tidsel	B - Relativ påvirket areal	
Vicia cracca	muse-vikke	B - Relativ påvirket areal	
Prunus spinosa	slåen	B - Relativ påvirket areal	
Prunus cerasifera	mirabel	B - Relativ påvirket areal	
Heracleum sphondylium	bjørneklo	B - Relativ påvirket areal	
Dactylis glomerata ssp. glomerata	almindelig hundegræs	B - Relativ påvirket areal	
Geum urbanum	feber-nellikerod	B - Relativ påvirket areal	
Solidago	gyldenrisslægten	B - Relativ påvirket areal	
Hypericum perforatum	prikbladet perikon	B - Relativ påvirket areal	
Juncus bufonius	tudse-siv	B - Relativ påvirket areal	
Carex riparia	tykakset star	B - Relativ påvirket areal	
Crataegus monogyna	éngriflet hvidtjørn	B - Relativ påvirket areal	
Sambucus nigra	almindelig hyld	B - Relativ påvirket areal	
Carex vesicaria	blære-star	B - Relativ påvirket areal	
Rubus idaeus	hindbær	B - Relativ påvirket areal	
Rosa	roseslægten	B - Relativ påvirket areal	
Heracleum mantegazzianum	kæmpe-bjørneklo	B - Relativ påvirket areal	
Arctium nemorosum	skov-burre	B - Relativ påvirket areal	
Sium latifolium	bredbladet mærke	B - Relativ påvirket areal	
Aegopodium podagraria	skvalderkål	B - Relativ påvirket areal	

<i>Epipactis helleborine</i>	skov-hullæbe	B - Relativ påvirket areal	
<i>Ulmus glabra</i>	skov-elm	B - Relativ påvirket areal	
<i>Pastinaca sativa</i>	pastinak	B - Relativ påvirket areal	
<i>Festuca gigantea</i>	kæmpe-svingel	B - Relativ påvirket areal	
<i>Symphytum x uplandicum</i>	foder-kulsukker	B - Relativ påvirket areal	
<i>Polygonatum multiflorum</i>	stor konval	B - Relativ påvirket areal	
<i>Syringa</i>	syrenslægten	B - Relativ påvirket areal	
<i>Allium oleraceum</i>	vild løg	B - Relativ påvirket areal	
<i>Convallaria majalis</i>	liljekonval	B - Relativ påvirket areal	
<i>Argentina anserina</i>	gåsepotentil	B - Relativ påvirket areal	
<i>Odontites vernus</i>	mark-rødtop	B - Relativ påvirket areal	
<i>Bufo bufo</i>	skrubtudse	B - Relativ påvirket areal	

Besigtigelse af § 3 vandhul 2010, Ballerup Kommune:

Videnskabeligt navn	Dansk navn	Areal	Hyppighed
<i>Lythrum salicaria</i>	kattehale	B - Relativ påvirket areal	
<i>Carex riparia</i>	tykakset star	B - Relativ påvirket areal	
<i>Riccia fluitans</i>	flydende stjernelev	B - Relativ påvirket areal	
<i>Anas platyrhynchos</i>	gråand	B - Relativ påvirket areal	
<i>Fulica atra</i>	blishøne	B - Relativ påvirket areal	
<i>Lemna trisulca</i>	kors-andemad	B - Relativ påvirket areal	
<i>Lemna minor</i>	liden andemad	B - Relativ påvirket areal	
<i>Spirodela polyrhiza</i>	stor andemad	B - Relativ påvirket areal	
<i>Typha latifolia</i>	bredbladet dunhammer	B - Relativ påvirket areal	
<i>Lysimachia thyrsiflora</i>	dusk-fredløs	B - Relativ påvirket areal	
<i>Hydrocharis morsus-ranae</i>	frøbid	B - Relativ påvirket areal	
<i>Iris pseudacorus</i>	gul iris	B - Relativ påvirket areal	
<i>Sparganium erectum</i>		B - Relativ påvirket areal	
<i>Ranunculus sceleratus</i>	tigger-ranunkel	B - Relativ påvirket areal	
<i>Chlorophyceae</i> indet.	grønne trådalger	B - Relativ påvirket areal	
<i>Poa pratensis</i> , s.l.	eng-rapgræs, kollektiv art	B - Relativ påvirket areal	
<i>Carex disticha</i>	toradet star	B - Relativ påvirket areal	
<i>Myosotis scorpioides</i>	eng-forglemmigej	B - Relativ påvirket areal	
<i>Scutellaria galericulata</i>	almindelig skjolddrager	B - Relativ påvirket areal	
<i>Lycopus europaeus</i>	sværtevæld	B - Relativ påvirket areal	
<i>Phragmites australis</i>	tagrør	B - Relativ påvirket areal	
<i>Veronica anagallis-aquatica</i>	lancetbladet ærenpris	B - Relativ påvirket areal	
<i>Poa trivialis</i>	almindelig rapgræs	B - Relativ påvirket areal	
<i>Carex elata</i>	stiv star	B - Relativ påvirket areal	
<i>Epilobium</i>	dueurtslægten	B - Relativ påvirket areal	

7 Referencer

Kendelse vedrørende fredning af "Sømosen" m.v. i Ballerup-Maaløv og Herlev Kommuner; Overfredningsnævnet, 8. juni 1951

Kendelse vedrørende fredning af Sømosen, Ballerup og Herlev Kommuner; Fredningsnævnet for København, 8. august 2005.

Landvæsenskommissionens endelige kendelse om Hovedregnvandsanlæg for Sømoseåens opland i Ballerup-Måløv og Herlev kommuner afsagt d. 17-02-1972, forudgående kendelse af 18-08-1969, tillægskendelse I af 28-11-1973, tillægskendelse II af 04-09-1974 samt tillægskendelse III af 17-08-1982.

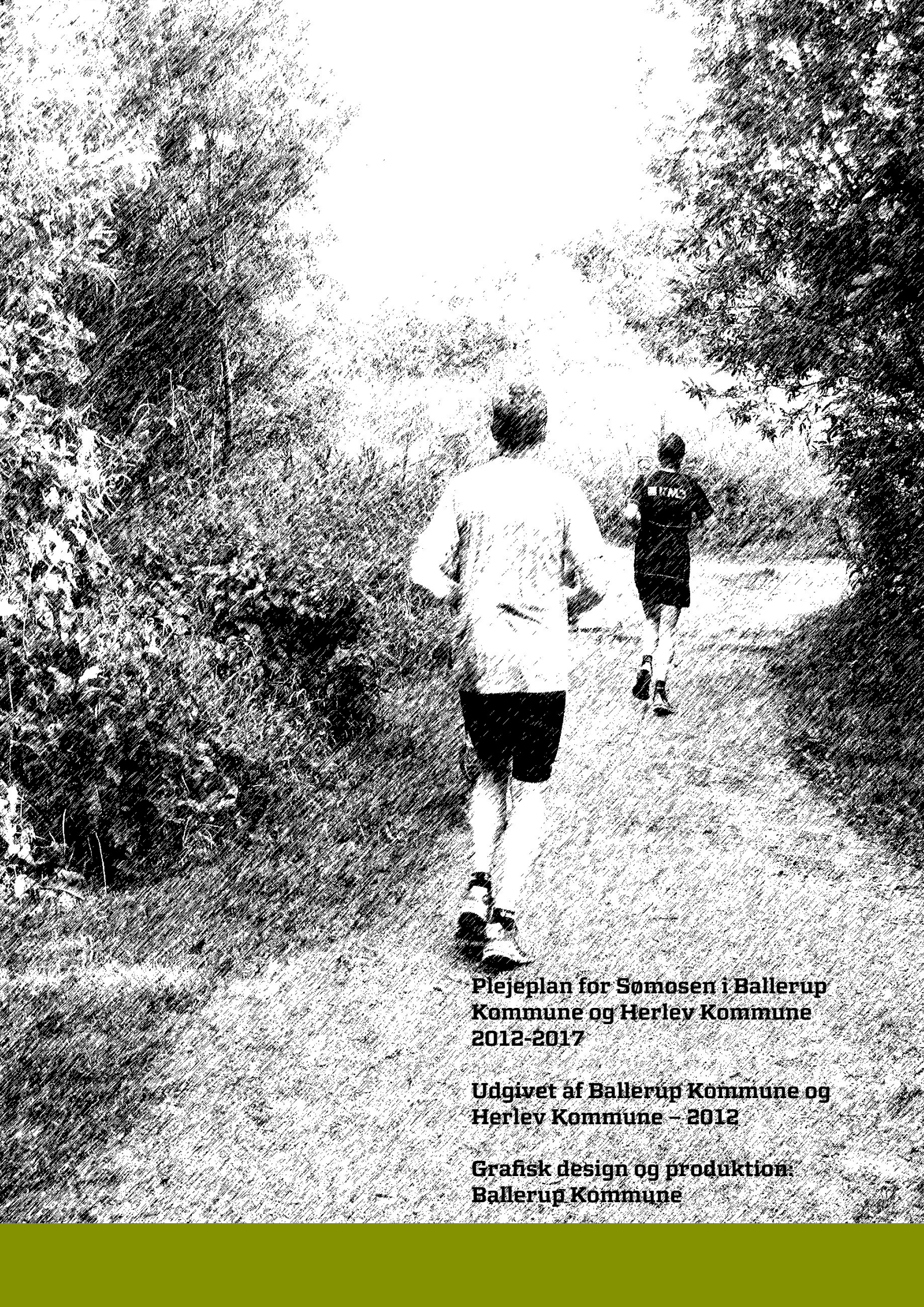
Naturforvaltningsrapport nr. 30, Botanisk overvågning 1996; Udarbejdet for Københavns Amt af Amphi Consult.

Naturovervågning af padder i Københavns Amt 2005; Amphi Consult 2005

Plejeplan for Sømosen i Ballerup; Københavns Amt, Teknisk rapport, September 2006, COWI.

Sømose og Sømose Å – vurdering af ændret vandudveksling og vandstand; Orbicon 2009

Sømosen, Plejeplan 044; Ballerup Kommune 1985.

**Plejeplan for Sømosen i Ballerup
Kommune og Herlev Kommune
2012-2017**

**Udgivet af Ballerup Kommune og
Herlev Kommune – 2012**

**Grafisk design og produktion:
Ballerup Kommune**